

Ellisi Mariam & Torvinen Hanne

Sosiaalinen pääoma ja sen vaikutus lapsen koulumenestykseen

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Intercultural Teacher Education
2017

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Sosiaalinen pääoma ja sen vaikutus lapsen koulumenestykseen (Mariam Ellisi & Hanne Torvinen)

Kandidaatintutkielma, 50 sivua,

Marraskuu 2017

Tutkielman tarkoituksena on selvittää mitä on sosiaalinen pääoma ja miten se vaikuttaa lapsen koulumenestykseen peruskoulussa. Tutkielmassa perehdytään kolmeen eri sosiaalisen pääoman käsitteeseen sosiologian näkökulmasta ja näitä apuna käyttäen luodaan tähän tutkielmaan soveltuva käsite. Tavoitteena on tätä käsitettä apuna käyttäen selittää, miten sosiaalinen pääoma muodostuu ja miten se vaikuttaa lapsen koulumenestykseen. Tässä tutkielmassa pyrimme vastaamaan kolmeen tutkimuskysymykseen: 1. Mitä on sosiaalinen pääoma? 2. Miten sosiaalinen pääoma muodostuu lapsuudessa? 3. Miten sosiaalinen pääoma on kytköksissä koulumenestykseen?

Valitsimme kolmen eri tunnetun tutkijan näkökulmaan perustuvat teoriat sosiaalisen pääoman käsitteestä. Pierre Bourdieun käsite sosiaalisesta pääomasta perustuu suhteiden kerryttämiseen yhteiskunnassa, mikä nostaa yksilön asemaa ylöspäin. Hänen mielestään yhteiskunnan luokkarakenteita ja mekanismeja tarkastelemalla saadaan tietoa siitä miten erilaisia pääoman muotoja hallitsevat luokat saavat itselleen ja siirtävät lapsilleen. Robert D. Putnamin mukaan yhteisöllä on yksilöä suurempi merkitys sosiaalisen pääoman hankinnassa. Hän painottaa perhe- ja ystävyysuhteiden roolia ja yhteisöllistä luottamusta toimivassa yhteiskunnassa. James J. Colemanin mukaan sosiaalinen pääoma on enemmän yksilön kuin yhteisön ominaisuus. Coleman perusteli sosiaalisen pääoman olevan aineetonta, sillä se kehittyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.

Tutkielmassa keskitymme kotona muodostuneeseen sosiaaliseen pääomaan. Päädyimme aiempaa tutkimusta hyödyntäen keskittymään lukutaidon, vanhempien sosioekonomisen aseman, luottamuksen, vanhempien osallisuuden kotona sekä motivaation merkitykseen sosiaalisen pääoman ja koulumenestyksen välisessä suhteessa. Tutkielmassa tuli esille vanhempien aktiivisen ajankäytön merkittävyys lastensa kanssa, mikä vaikutti positiivisesti muihin edellä mainittuihin osatekijöihin. Kotona luotu vahva sosiaalinen pääoma toimii perustana monille siinä hetkessä ja myöhemmässä elämässä tarvittaville taidoille, esimerkiksi lukutaidon kehittämisessä ja työhaastatteluihin pääsemisessä.

Avainsanat: sosiaalinen pääoma, koulumenestys, peruskoulu, vanhemmat, koti

University of Oulu

Faculty of Education

Social Capital and Its Influence on a Child's Academic Achievement (Mariam Ellisi & Hanne Torvinen)

Bachelor's thesis, 50 pages,

November, 2017

The purpose of this study is to examine what social capital is and how it affects a child's academic achievement in comprehensive school. This study will focus on three different concepts of social capital from different perspectives. The concept of social capital used in this study is based on these three theories and applied to answer to following research questions of this study: 1. What is social capital? 2. How is social capital formed in childhood? 3. How is social capital connected to a child's academic performance?

We chose three different viewpoints based on three researchers and their theories. Pierre Bourdieu's concept of social capital concentrates on the importance of relationships that have an influence on an individual's social status. Bourdieu argues that observing class structures provides information on how different classes in power gather forms of capital for themselves and transfer the capital to their children. According to Robert D. Putnam community has a more significant role than the individual in acquiring social capital. He emphasizes the importance of family ties, friendships and communal trust in an efficient society. According to James J. Coleman, social capital is more a quality of an individual. Coleman argues that social capital is abstract because it develops through interaction between individuals.

In this study, the focus is on social capital formed at home. The study focuses on literacy, parent's socio-economical background, trust, parental involvement at home and motivation and their relationship with a child's academic achievement. Parents' active presence at home with their children has a positive impact on the previously mentioned components. Strong social capital created at home works as a foundation for numerous skills in the present and future life, for example developing literacy and enables more work interviews.

Keywords: social capital, academic achievement, comprehensive school, parents, home

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Sosiaalinen pääoma käsitteenä	9
2.1	Bourdieuin näkemys yksilöllisestä sosiaalisesta perimästä	9
2.2	Colemanin määritelmä sosiaalisesta pääomasta	11
2.3	Putnam sosiaalisen pääoman käsitteen isänä	13
2.4	Käsitteiden vertailua	16
2.5	Sosiaalinen pääoma tässä tutkielmassa käytettävänä käsitteenä	17
3	Sosiaalisen pääoman muodostuminen lapsuudessa	20
3.1	Sosiaalinen alkupääoma	20
3.1.1	<i>Arvot ja normit sosiaalisen pääoman lähtökohtana</i>	20
3.1.2	<i>Yhteisön tuki</i>	21
3.1.3	<i>Luottamus</i>	21
3.2	Sosiaalinen pääoma koulumaailmassa	22
4	Sosiaalinen pääoma ja koulumenestys	24
4.1	Koulumenestys	24
4.2	Koulumenestykseen vaikuttavat tekijät	24
4.2.1	<i>Vanhempien osallisuus kotona</i>	25
4.2.2	<i>Lukutaito</i>	27
4.2.3	<i>Vanhempien sosioekonominen tausta</i>	30
4.2.4	<i>Luottamus</i>	32
4.2.5	<i>Motivaatio</i>	35
4.2.6	<i>Yhteenveto koulumenestykseen vaikuttavista tekijöistä</i>	36
4.3	Sosiaalisen pääoman vaikutukset peruskoulun jälkeen	37
5	Johtopäätöksiä ja pohdintaa	39
	Lähteet / References	46

1 Johdanto

Tämän tutkielman aiheena on selvittää sosiaalisen pääoman vaikutusta lapsen koulumenestykseen. Tutkielmassa hyödynnämme aiempaa tutkimusta siitä, millä tavoin ja minkälainen sosiaalinen pääoma on vaikuttanut lapsuuteen, koulumenestykseen sekä elämässä selviytymiseen. Määrittelemme käsitettä sosiaalinen pääoma sosiologian näkökulmasta, ja yritämme löytää määritelmää, joka vastaisi parhaiten sosiaalisen pääoman käsitettä Suomessa. Erityisesti haluamme kiinnittää huomiota siihen, minkälaista sosiaalista pääomaa lapsi saavuttaa ja missä vaiheessa lapsuutta, jotta lapsi menestyy koulussa parhaalla mahdollisella tavalla.

Sosiaalinen pääoma liitetään usein eriarvoistumiseen, koska se on siihen merkittävästi kytköksissä. Opetussuunnitelma (Opetushallitus, 2014) täsmentää, että koulutuksen tasa-arvon tukeminen on yksi opetussuunnitelman tärkeimmistä tarkoituksista. Tämä tarkoittaa mahdollisuuksien tasa-arvon varmistamista kaikille peruskouluikäisille. Mahdollisuuksien tasa-arvolla suomalaisessa yhteiskunnassa tarkoitetaan tasavertaisia mahdollisuuksia peruskoulun oppimäärän suorittamiseen erilaisista tekijöistä huolimatta, kuten asuinpaikasta tai vanhempien sosioekonomisesta asemasta (Karhunen & Uusitalo, 2017, 296).

Väljärvi (2016) kuitenkin huomauttaa, että uusimmissa PISA-tuloksissa sosioekonominen tausta vaikutti enemmän lapsen osaamiseen kuin aikaisemmissa tutkimuksissa. Kaikissa tutkimukseen osallistuvissa maissa vanhempien sosioekonominen tausta on vahvasti yhteydessä lapsen osaamiseen, mikä puolestaan viittaa yhteisesti arvostettujen pääomien kasautumista varakkaammalle ja koulutetummalle ihmisryhmälle. Sosiaalisen pääoman periytyminen näkyy kuitenkin myös yhteiskunnan arvojen vastaisissa yhteisöissä, esimerkiksi rikollisliigoissa. Kuten taloudellistakin pääomaa, voidaan sosiaalista pääomaa käyttää ihmisten ja hyvinvoinnin hyväksi tai haitaksi. Toisin sanoen voidaan todeta, että sekä hyväosaisuus että huono-osaisuus periytyvät (Sirniö, 2016, 17), kuitenkin niin, että huono-osaisuus kasautuu hyväosaisuutta enemmän (Sanaksenaho, 2006, 116).

Haluamme kandidaatintutkielmassamme pureutua ajankohtaiseen aiheeseen, sillä viime vuosina eriarvoisuuden lisääntyminen on ollut esillä yleisessä keskustelussa merkittävästi. 1990-luvun lama vaikutti syvästi suomalaiseen yhteiskuntaan, ja nopea taloudellinen nousu lisäsi vauraiden vaurastumista, kun taas köyhemmät tulivat hyvin hitaasti perässä. Tämän myötä myös köyhyydessä elävien lapsiperheiden määrä kasvoi (Tulonjakotilasto, 2011). Uusi finanssikriisi vuonna 2007 aiheutti uuden aallon tulo- ja hyvinvointierojen kasvuun, mikä selittää lisääntyvän kiinnostuksen eriarvoistumiseen ja siihen liittyvään tutkimukseen (Therborn, 2014, 62-65). HYPÄ-lapsiperhekyselyn mukaan hyvin toimeentulevat perheet arvioivat lasten olevan muita useammin tyytyväisiä elämäänsä sekä elävänsä muita lapsia terveellisemmin (Lammi-Taskula ym. 2009, 86-87). Jos toimeentulo on selvästi yhteydessä lapsuuden hyvinvointiin, voiko olla, ettei taloudellisissa vaikeuksissa elävillä ole voimavaroja panostaa lapsiinsa yhtä paljon kuin taloudellisesti hyvin toimeentulevilla? Jos näin on, kuinka paljon sosiaalista pääomaa perhe pystyy lapselle tarjoamaan ja kuinka suuri merkitys sillä on lapsen koulumenestykseen?

Kiinnostuksemme lapsen koulumenestykseen tulee koulumenestyksen yhteydestä myöhempään elämässä selviytymiseen. Koulumenestys on suoraan yhteydessä korkeakoulutaneisuuteen, ja korkeakoulutuksen on tutkimuksissa todettu olevan suora linkki yksilön aseman parantumiseen muun muassa ehkäisemällä köyhyys- ja syrjäytymisriskiä sekä lisäämällä todennäköisyyttä edetä urallaan (Nori, 2011, 31). Yllättävää kyllä, Suomessa näyttäisi kuolevan 1255 vähemmän koulutettua suomalaista vuosittain muita suomalaisia enemmän, mikä on suurin vertailuluku kaikista Länsi-Euroopan maista (Therborn, 2014, 63). Tämä huomioon ottaen on todettava, että koulumenestykseen vaikuttavat tekijät olisi syytä ottaa suuremman tarkastelun kohteeksi ja suuremmissa mittakaavassa pyrittävä kehittämään keinoja mahdollisimman tasa-arvoisen yhteiskunnan saavuttamiseksi.

Tässä tutkielmassa perehdymme ensin sosiaaliseen pääomaan käsitteenä ja esittelemme kolme toisistaan poikkeavaa teoriaa kolmen erin tunnetun tutkijan näkökulmasta katsottuna. Käsitteen moniulottuneisuuden vuoksi koemme tärkeäksi esitellä useampaa teoriaa, pohtia niiden yhtenäisyyksiä ja eroavaisuuksia ja mietimme, mikä tässä tutkielmassa käytettävä käsitys sosiaalisesta pääomasta on. Se tarkoittaa, että käytämme ja sovellamme valitsemiamme teorioita tutkiessamme sosiaalisen pääoman vaikutusta lapsen koulumenestykseen.

Painotamme tutkimuksemme kotona muodostettuun sosiaaliseen pääomaan, joten siirrymme käsitteen määrittelyn jälkeen sosiaaliseen alkupääoman käsitteeseen, joka muodostuu kolmesta eri osa-alueesta: arvot ja normit, yhteisön tuki sekä luottamus. Sen jälkeen perehdymme sosiaaliseen pääomaan koulumaailmassa ja perustelemme valitsemamme kotoa tulleet sosiaalisen pääoman ilmentymät, joiden vaikutuksia koulumenestykseen tutkimme tarkemmin. Koska koulumenestys määrittää osaltaan lapsen tulevaisuutta, koemme tarpeelliseksi nostaa esille myös laajempia, yhteiskunnallisia syy ja seuraus -pohdintoja. Lopuksi keräämme johtopäätökset tutkimustuloksista sekä päätämme tutkielmamme omiin pohdintoihimme.

Tässä tutkielmassa pyrimme löytämään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitä on sosiaalinen pääoma?
2. Miten sosiaalinen pääoma muodostuu lapsuudessa?
3. Miten sosiaalinen pääoma on kytköksissä koulumenestykseen?

2 Sosiaalinen pääoma käsitteenä

Sosiaalinen pääoma käsitteenä on suhteellisen uusi. Pulkkinen (2002) toteaa, että sosiaalinen pääoma käsitteenä on noussut esiin ensin huippujohtajien koulutuksen myötä ja tieteessä se on ollut enemmän tunnetuksi sosiologiassa kuin psykologiassa. Sosiaalisen pääoman avulla on selitetty esimerkiksi hyvinvointieroja yhteiskunnassa ja se on käsitteenä auttanut ymmärtämään ja jäsentämään monia eri ilmiöitä (Ruuskanen, 2001, 2). Voidaankin todeta, että sen teoreettinen käsite on ollut suuri löytö (Pulkkinen, 2004, 36). Sosiaalinen pääoma on aineetonta pääomaa, joka tarkoittaa muun muassa ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita, vallankäyttöä, vuorovaikutusta sekä sosiaalisia resursseja. Se voidaan nähdä hyödykkeenä, jota käytetään pääsyreittinä tiettyihin ryhmiin tai asemiin, mutta myös haitallisena, poissulkevana vallankäyttönä toisia ihmisiä tai ryhmiä vastaa. (Poikela, 2005, 14-15)

Sosiaalisen pääoman määrittämisestä kuitenkin on olemassa lukuisia eri näkemyksiä, jotka saattavat olla ristiriidassa toisiinsa. Pahimmassa tapauksessa termiä käytetään ilman minkäänlaista määrittelyä, jolloin siihen liitetään erilaisia ennakkoluuloja ja mielenkiinnon kohteita. Epäselvyyksien välttämiseksi, koemme tärkeäksi eritellä kolme tunnetuinta sosiaalisen pääoman käsitettä eri tutkijoiden avulla, sillä sosiaalisen pääoman merkitys voi vaihdella tieteenalasta ja tutkijasta riippuen. Esittelemme seuraavaksi sosiaalisen pääoman kolme eri määritelmää sosiologian näkökulmasta.

2.1 Bourdieun näkemys yksilöllisestä sosiaalisesta perimästä

Sosiaalisen pääoman tausta on lähtöisin ranskalaisen sosiologin, Pierre Bourdieun, ajatuksista, joita hän on esittänyt 1970-luvulta lähtien. Hänestä olennaista on tarkastella yhteiskunnan luokkarakennetta ja mekanismeja, joita hallitsevat luokat käyttävät saadakseen itselleen erilaisia pääoman muotoja ja varmistaakseen, että nämä pääomat siirtyvät myös heidän jälkipolvilleen. (Pulkkinen, 2002, 38)

Bourdieu erottelee kolmenlaista eri pääomaa: kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen pääoma. Taloudellisella pääomalla Bourdieu tarkoittaa samaa kuin Karl Marx; rahaa, kiinteistöjä ja osakkeita. Taloudellisen pääoman merkitys lapsen koulunkäyntiin ja myöhempään koulutukseen on vähentynyt historian saatossa. Jos tarkastelemme lähtökohtia koulutukseen ja mahdollisuuksien tasa-arvoon isommassa mittakaavassa, Suomen tilanne on suhteellisen ihanteellinen ilmaisen koulutuksen vuoksi. Valtio tukee koulunkäyntiä eikä vanhempien taloudellisilla lähtökohdilla ole lapsen koulunkäynnin kanssa suoranaista merkitystä. On kuitenkin huomioitava, että vaikka kodin taloudellisella pääomalla ei ole suoranaista yhteyttä lapsen koulumenestykseen, varakkaiden vanhempien on sen avulla helpompi luoda oppimista tukeva kasvuympäristö. Harrastukset ja matkustaminen ovat esimerkkejä varakkaampien vanhempien antamista mahdollisuuksista, joiden avulla lapsi kokee positiivisella tavalla uusia kokemuksia ja maailmankuva avartuu. (Aho & Grek, 2013, 22-24)

Kulttuurisella pääomalla tarkoitetaan varhaislapsuudessa saatua sivistystä, joka voi sisältää muun muassa tapakulttuurin, lukemisharrastuksen tai jonkun instrumentin soittamisen. Kulttuurinen pääoma voi myös materialisoitua kulttuuriobjektiksi, esimerkiksi kotikirjastoksi tai musiikkihuoneeksi. (Pulkinen, 2002, 37) Kulttuurinen harrastus liittyy sosiaaliseen pääomaan siten, että kulttuurin harrastaminen on luonteeltaan sosiaalista; kulttuuritilaisuuteen osallistuminen kertoo osallistujien keskeisestä luottamuksesta, ryhmän piilevästä sosiaalisesta pääomasta. (Hyypä, 2002, 16)

Kodin kulttuurisen pääoman vaikutusta lapsen koulumenestykseen ei tule vähätellä. Monet tutkimukset osoittavat, että sillä saattaa olla jopa suurempi vaikutus kuin kodin taloudellisella pääomalla. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kodin taloudellisella pääomalla on kiistaton yhteys kodin kulttuuriseen pääomaan. Ilman taloudellista hyvinvointia vanhemmilla on melkein mahdotonta hankkia kotiinsa esimerkiksi taidetta, runokirjallisuutta, kirjallisuuden klassikoita taikka kalliita instrumentteja. Kaikki kodit eivät näin ollen voi tarjota yhtä rikasta kulttuurista perimää kuin varakkaammat kodit. (Aho & Greg, 2013, 12-13)

Bourdieu näkee kaksi komponenttia sosiaalisessa pääomassa: ryhmään kuulumisen ja sosiaalisen verkoston sekä keskinäisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkit. Ryhmään kuulumista kuvastaa ihmisen verkoston laajuus, josta hän voi hyötyä. Hän voi esimerkiksi löytää työpaikan tuntemisensa ihmisten kautta. Pulkinen toteaa, että suhteet voivat tuottaa

myös tärkeää sisäpiiritietoa. Tämä voi johtaa helposti siihen, että esimerkiksi suuret kansainväliset oppilaitokset, joita perustetaan esimerkiksi hallinnon tai liike-elämän tarpeisiin, valikoivat tarkoin oppilaansa, minkä tuloksena korkeissa asemissa olevat ihmiset tuntevat toisensa jo opiskeluaajoista lähtien. (Pulkkinen, 2002, 41-42)

Vaikka Bourdieu käsittelee sosiaalista pääomaa varsin eri näkökulmista, hänen määritelmästäan löytyy yhtäläisyyksiä Putnamin ja Colemanin sosiaalisen pääoman määritelmistä. Siitä huolimatta, jotta ymmärtäisi Bourdieun käsitettä paremmin, on tarpeellista käsitellä, miten se liittyy hänen muuhun teoriaansa sekä ajatteluunsa, etenkin habituksen käsitteisiin.

Kun Bourdieu kehitti habituksen käsitettä, hän painotti, että ryhmät käyttivät kulttuurisia symboleja ryhmien erottamiseen. Nämä symbolit viestivät myös ihmisen arvoasemasta. (Pulkkinen, 2002, 42) Habitus kuitenkin on ihmisen yksilöllinen ominaisuus, joka määräytyy hänen yhteiskunnallisesta asemastaan. Tämän aseman Bourdieu määrittää suhtautumisen, ajattelun ja toimimisen tavoilla. Näitä tapoja opetetaan meille lapsuudesta lähtien. Habitus koostuu lähinnä kasvatuksesta ja koulutuksesta, eli se ei ole synnynnäistä. Habitus on apuna toimimaan arkielämän tilanteissa mahdollisimman sujuvasti. (Elonen, 2015, 17-18)

Habitus näin ollen säätelee yksilön strategian toimia alati muuttuvissa tilanteissa, joka ottaa huomioon menneet kokemukset ja laukaisee tietyn toimintatavan kohdatessaan tietyn kentän. Henkilöt, jotka ovat samanlaisessa sosiaalisessa asemassa, jakavat nämä tavat ja siksi tunnistavat toisensa. Habitus on ikään kuin välittäjä ihmisen sosiaalisen rakenteen, hänen toimintatapumustensa ja hänelle mielekkäiden toimintatottumusten välillä. (Silonsaari, 2016, 24-25)

2.2 Colemanin määritelmä sosiaalisesta pääomasta

Sosiologi James J. Coleman (1988) kiinnitti huomiota sosiaalisen pääoman käsitteeseen. Hän painotti sosiaalisen pääoman yksilön eikä yhteisön ominaisuutena. Koulutusekonomian saralla on tehty jo 1960 -luvulta alkaen erottelua inhimillisen ja fyysisen pääoman välillä. Fyysistä pääomaa on materiaalin vaihto, josta muodostuu tuotantoa edistäviä tekijöitä. Inhimillinen pääoma puolestaan on niin sanottua ihmisten välistä vaihtoa, joka kehittää taitoja ja kykyjä toimia eri tavoin. Sosiaalinen pääoma ei ole näin konkreettista, koska sitä kehittyy ihmisten välisissä suhteissa ja vuorovaikutuksessa. Colemanin kiinnostavan väittämän

mukaan sosiaalinen pääoma kasvattaa tuottavaa toimintaa. Hänen mukaansa ryhmä, jossa ihmiset luottavat toisiinsa, saa paljon enemmän aikaan ja on tuottavampi kuin ryhmä, jossa sitä ei ole. (Pulkkinen, 2002, 38-39)

Kuten Putnam, Coleman erotti myös kolme eri tekijää sosiaalisessa pääomassa: (1) *ympäristön luotettavuus* (velvollisuuksista huolehditaan vastavuoroisesti, (2) *informaation jakamisen suhteissa niin, että se edistää toimintaa*, sekä (3) *normit*, jotka tarkoittavat sitä, että luovutaan omasta edusta muiden etujen hyväksi. Pulkkinen mukaan näillä normeilla tarkoitetaan sosiaalista pääomaa, joka vahvistaa esimerkiksi perheitä, koska ne ovat epäitsekkästä toimintaa perheen hyväksi, ja saa näin ollen ihmiset toimimaan yhteisen hyvän hyväksi. (Pulkkinen, 2004, 38)

On huomioitavaa, että sosiaalinen pääoma ei kuitenkaan aina vain helpota toimintaa, vaan se voi myös rajoittaa sitä. Pulkkinen mukaan yhteisöt, joissa on vahvoja normeja nuorten ulkona liikkumista vastaan, rajoittavat säännöillään mahdollista rikollista toimintaa. On kuitenkin huomioitavaa, että normit myös rajoittavat ei-rikollista toimintaa, mikä voi olla myöhäiseen aikaan tapahtuva innovatiivinen toiminta. Normien vaikutuksia pohdittaessa, olisi siis arvioitava innovatiivisen toiminnan vähentyminen suhteessa rikollisen toiminnan vähentymiseen. (Pulkkinen, 2004, 39) Kun normien vaikutusta perheissä verrataan koulumenestykseen, on todettu, että koulusta pinnaajien isät ovat keskimääräistä kylmempiä ja sallivampia. Äidit ovat taas isiä lämpimämpiä ja rajoittavia, mutta sallivampia. Pinnaajat ovat usein viihteellisesti suhtautuneita kouluun ja koulumenestys on näin ollen heikkoa. (Kärkkäinen, 2004, 69)

Colemanin teorian mukaan sosiaalisella pääomalla on vaikutusta inhimillisen pääoman muodostumisessa seuraavassa sukupolvessa. Tätä tutkittavaa ilmiötä selittää perhettä kuvaava taustamuuttuja, joka jaetaan taas kolmeen eri tekijään: (1) *taloudellinen pääoma*, (2) *inhimillinen pääoma* (vanhempien koulutus), (3), *sosiaalinen pääoma* (vanhempien ja lasten väliset suhteet). Colemanin näkemyksen mukaan, perheessä on sosiaalista pääomaa vain, jos lasten ja vanhempien väliset suhteet ovat vahvat. Tämä muodostaa kaavion, jonka mukaan lapsi ei hyödy vanhempien inhimillisestä pääomasta, jos perheestä ei löydy sosiaalista pääomaa. Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa vanhemmat eivät ole lastensa kanssa ja jaa inhimillistä pääomaa. (Pulkkinen, 2004, 39)

Tämä antaa hedelmällisen lähtökohdan pohdiskella perheiden mahdollisuuksia viettää aikaa yhdessä ja rakentaa vahvaa sosiaalista pääomaa. Colemanin tulkinta oppilaista, jotka ovat jättäneet koulun kesken osoittaa, että sosiaalisella pääomalla on tärkeä osansa myös koulumenestyksessä. Koulunsa kesken jättäneiden oppilaiden perheissä sosiaalista pääomaa ei ole niin paljon kuin muiden oppilaiden perheissä. (Pulkkinen, 2004, 39) Tämä näkyy siten, että Suomessa lastensuojelutapauksia tutkittaessa on todettu, että perheen resurssien vähäisyys, muun muassa yksinhuoltajuus, lisänsen turvattomuutta ja kontrollin puutetta lasten häiriökäyttäytymisessä. Toisen vanhemman puuttuminen ei suoranaisesti vaikuta välittömästi lapsen epäsosiaaliseen käyttäytymiseen, vaan huolenpidon ja valvonnan puute ovat lisänneet epäsosiaalista toimintaa silloinkin, kun kotona sellaisia perinteitä ei ole ollut. Perheen voimavarojen ja resurssien heikkous vähentää lapsen tekemisen valvontaa ja lisää vastaavasti esimerkiksi jengien vaikutusta, josta lapsi voi saada tarvittavan määrän siteitä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Kärkkäinen, 2004, 63)

Täten on huomioitavaa, että sosiaalista pääomaa voidaan käyttää myös yhteisiä arvoja ja sääntöjä vastaan. Tällaista toimintaa voi olla erilainen rikollinen toiminta, esimerkiksi huumekauppa, joka vaatii aivan samoja sosiaalisen pääoman tunnuspiirteitä kuten muukin tavoitteellinen toiminta. Näitä piirteitä ovat verkostoituminen, normit ja luottamus ryhmään.

2.3 Putnam sosiaalisen pääoman käsitteen isänä

Ensimmäisenä kansainvälisesti sosiaalisen pääoman käsitteen nosti esille Harvardin yliopiston professori Robert D. Putnam artikkelissaan *Bowling Alone: America's Declining Social Capital* (1995) sekä kirjassaan *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* (2000). Putnamin sosiaalisen pääoman keskeisin merkitys ovat kansalaishyveet ja instituutioihin sidottu toiminta, esimerkiksi Suomessa partiotoiminta. Putnam osoitti tunnetussa Italiaa koskevassa tutkimuksessaan (*Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*), että kansalaisten aktiivisuus ja yhteisiin asioihin osallistuminen vaikuttivat paikallishallinnon toimintakykyyn. (Iisakka, 2004)

Putnamin tutkimuksen mukaan paikallishallinto toimi paremmin Pohjois-Italiassa kuin Etelä-Italiassa. Tämä selittyi sillä, että Pohjois-Italian väestö oli etelää paljon sivilisoituneempi. Sivilisoituneille yhteiskunnille on yhteistä, että luotto virkamiehiin on korkea sekä he noudattavat lakia. Yhteisössä vallitsee luotto toisiin ja kansalaiset ovat aktiivisia ja ottavat osaa yhteisiin aktiviteetteihin. (Kankainen, 2015) Putnamin huomio on ihmisten lisääntyvässä yksinäisyydessä, vapaa-ajan vieton yksityistymisessä, ystävyysuhteiden vähenemisessä sekä perheiden hajoamisessa. Putnamin esittämien tilastojen perusteella amerikkalaisten yhteisöllisyys on vähentynyt. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi toimintaa, joka vaatii yhteisöllisyyttä ja konkreettista yhdessäoloa, näyttää yhä vähemmän kiinnostavalta.

Putnamin mukaan ihmisten välinen vuorovaikutus ja keskinäinen luottamus ovat laskussa niin työssä kuin harrastuksissa sekä perhe- että ystävyysuhteissa. Hän on erityisesti huolissaan siitä, ettei nuorilla ole normeja ja kuinka yhteiset arvot ovat hukassa. Pulkkinen mielestä nämä huolenaiheet ovat ajankohtaisia myös Suomessa, koska amerikkalaisen yhteiskunnan vaikutteet ulottuvat myös tänne ja siirtyvät nopeaan tahtiin. (Pulkkinen, 2004, 37)

Putnam selittää esityksiään muun muassa tekniikan käytön vaikutusta ajankäyttöön. Historiallisesti katsottuna, television tulo muutti vapaa-ajan käyttöä huomattavasti ja eristi ihmisiä toisistaan vähentäen esimerkiksi kyläilyä ja teatterissa käyntiä. Nykyään tietokone ja puhelin ovat tulleet yhä henkilökohtaisimmiksi. Jotta Putnamin näkemystä voitaisiin soveltaa Suomessa, Putnamin hypoteesi tarvitsisi enemmän systemaattista tutkimusta. (Pulkkinen, 2002, 39)

Vuoden 2002 Suomen eduskunnan laatima esiselvitys sosiaalisen pääoman ja tieto- ja viestintäteknologian kehityksestä käsittelee Putnamin näkemystä toisessa valossa, ja haastaa sen näkemällä siinä myös mahdollisuuksia. Se nostaa esille kysymyksen, voisiko uusi viestintäteknologia itse asiassa tarjota vastauksen Putnamin havaitsemaan uhkaan sosiaalisen pääoman vähenemisestä? Lisääkö vai vähentääkö viestintäteknologia loppujen lopuksi käyttäjänsä sosiaalista pääomaa? Lähentävätkö sosiaalinen media ja sähköpostien käyttö käyttäjiään vai onko niiden nettovaikutus ennemminkin vieraannuttava, loitontava ja epäpersoonallinen? Koulumaailmassa verkostoituminen voi olla helpompaa, ellei jopa välttämätöntä esimerkiksi sosiaalisen median välityksellä. (Pekonen & Pulkkinen, 2002)

Putnam katsoo amerikkalaisen yhteiskunnan sosiaalisen pääoman vähentyneen. Hänen käsityksensä sosiaalisesta pääomasta kiteytyy kolmeen eri komponenttiin: (1) *arvot ja normit*,

(2) *yhteisöllisyys* ja (3) *luottamus*. Sosiaalisen pääoman vähäisyys tulee esille sosiaalisina ongelmina. Suomessa Putnamin määrittelemää sosiaalista pääomaa esiintyy vahvasti muun muassa lestadiolaisten piirissä, jossa on vahva yhteiskunnallinen verkosto sekä rannikolla asuvien suomenruotsalaisten keskuudessa, joille kieli-identiteetin lisäksi yhteisöllisyyttä lisää voimakas verkostoituminen. (Pulkkinen, 2002, 38) Eri vertailujen mukaan suomenruotsalaiset ovat myös terveempiä kuin suomenkieliset. Tähän on tarjottu selitykseksi suomenruotsalaisten vahvaa sosiaalista pääomaa. Ero on nähtävissä jo koulumaailmassa, jossa tutkimusten valossa ruotsinkieliset koululaiset ovat terveempiä kuin suomenkieliset koulukaverinsa. Suomenruotsalainen kulttuuri suosii perhekeskeisyyttä ja vahvoja ystävyysuhteita. Tämän johdosta lapsen suhde vanhempiin on mutkattomampi ja näin ollen perhesuhteet kiinteämmät. (Pulkkinen, 2004, 44)

Putnamin lähestymistapaa yhteisöllisyyteen liittämällä siihen ainoastaan positiivisia vaikutuksia on kuitenkin kyseenalaistettu laajasti sosiaalisen pääoman kriitikoiden taholta. Putnamin sosiaaliset verkostot, luottamus ja yhteisön normit sulkevat ulos ne, jotka eivät kuulu näihin ryhmiin. Putnamia kritisoidaan myös siitä, ettei hän ota tarpeeksi huomioon vallan merkitystä yhteiskunnassa. Hän kirjoittaa varsin vähän siitä, miten eri taloudelliset ja poliittiset voimat suosivat joitakin ihmisiä ja ryhmiä toisten kustannuksella. (Kankainen, 2015)

On myös huomioitavaa, että yhteisöllinen toiminta ei missään määrin tarkoita automaattisesti positiivista, yhteiseen hyvään tähtäävää toimintaa. Putnam varoittaa, että vaikka verkostot ja yhteiset, vastavuoroiset normit tuottavat yleisesti ottaen yhteisön sisällä oleville hyötyä, sosiaalisen pääoman ulkoiset vaikutukset saattavat olla vastaavasti haitallisia ulkopuolelle jääneille osapuolille. Vahva sosiaalinen pääoma on mahdollistanut tietyissä yhteisöissä lukuisat historiamme hirmuteot, joita ei olisi ollut mahdollista toteuttaa ilman sen tuomaa yhteisöllisyyttä.

Joten, aivan kuten mitä tahansa pääoma, sosiaalista pääomaa voidaan käyttää myös pahantahtoiseen toimintaan. Siksi on tärkeää pohtia, kuinka sosiaalisen pääoman positiiviset seuraukset, esimerkiksi keskinäinen tuki, yhteistyö, luottamus, institutionaalinen tehokkuus voidaan maksimoida, ja kuinka negatiiviset ilmentymät, esimerkiksi lahkolaisuus, etnosentrisyys ja korruptio saataisiin minimoitua. (Putnam, 2000, 22- 23)

2.4 Käsitteiden vertailua

Sosiaalinen pääoma on hyvin moniulotteinen käsite ja siltä osin vielä keskeneräinen, ettei siitä olla linjattu kaikkien hyväksymää, yhtenäistä määritelmää. Sen historia ulottuu 1900-luvun alkuun, mutta sen järjestelmälliseen käyttöönottoon liitetään usein J. Colemanin (1988) tekemä tutkimus. Käsitteen käyttö yleistyi 1990-luvulla ja Suomeen se rantautui vuonna 1997. Sosiaalisen pääoman määritelmä riippuu sen määrittäjästä. Käsitettä määriteltäessä viitataan yleensä kolmeen edellä esiteltyihin tutkijoihin; Robert Putnam (*Making Democracy Work*, 1993; *Bowling Alone*, 1995), Pierre Bourdieu (*The Forms of Capital*, 1986), ja James Coleman (*Social Capital in Creation of Human Capital*, 1988). (Iisakka, 2004)

Vaikka olemme aiemmin tässä tutkielmassa käsitelleet näiden kolmen tunnetun sosiologin eri määritelmiä sosiaalisesta pääomasta, koemme tärkeäksi nostaa esiin mahdollisia yhdistäviä seikkoja, joissa nämä eri näkemykset tukevat toisiaan. Tutkielmamme kannalta on tarpeellista huomioida myös eroavaisuuksia, koska ne mahdollistavat monipuoliset lähtökohdat tutkia lapsen koulumenestyksen ja sosiaalisen pääoman yhteyttä eri näkökulmista.

Putnamin käsitystä voidaan parhaiten käyttää tutkittaessa sosiaalista pääomaa ja sen merkitystä *yhteisöön*, joka Putnamin mukaan perustuu luottamukseen ja yhteisiin normeihin. Bourdieun näkökulma auttaa taas tutkiessa *yksilön* edellytyksiä selviytyä yhteiskunnan luokkataistelussa, esimerkiksi perityn eri pääomien avulla. Bourdieu ei tunnista luottamusta, Putnamin keskeisintä sosiaalisen pääoman tekijää, vaan ennemminkin käsittää sen verhona, jolla yksilö peittää alleen todelliset intressinsä. Intressillä Bourdieu tarkoittaa eri pääomien keräämistä ja antamista niitä jälkipolville. Tämän johdosta Bourdieun näkemystä pidetäänkin varsin kylmänä ja kyynisenä verrattuna Colemanin ja Putnamin määritelmään. (Pekonen & Pulkkinen, 2002, 24-25)

Luottamus on yksi sosiaalisen pääoman muoto, joka yhdistää Colemanin ja Putnamin sosiaalisen pääoman käsitteitä. He molemmat käyttävät keskeisesti tutkimuksissaan termiä *trust*, luottamus. Kuitenkin voidaan todeta, että Coleman ja Putnam puhuvat eri luottamuksen eri merkityksistä. Yhteisistä normeista johtuva *luottamus* voitaisiin tulkita *luottavaisuutena*. Ihmisten välisiä odotuksia ja velvoitteita voidaan pitää strategisena luottamuksena. Putnam selittää tämän eräänlaisena luottamuksen velkakirjana; jos henkilö tekee palveluksen toiselle, tulevaisuudessa hän voi luottaa saavansa häneltä vastapalveluksen. Tällainen vuorovaikutus muuntautuu yleiseksi luottamukseksi, kun palveluksia ei enää

lasketa, vaan molemmat osapuolet ovat *luottavaisia* siitä, että palvelus tulee takaisin. Mitä enemmän yksilöt päättävät luottaa toisiinsa, sitä vakinaisemmaksi luottamus kasvaa. Colemanin määritelmässä sosiaalista pääomaa parhaiten luo verkosto, jossa on sulkeuma. Coleman katsoo tämän sulkeuman luovan luottamusta niin, että tämän verkoston sisällä olevat yksilöt tiedostavat, että sääntöjen laiminlyönneillä seurauksia. Niinpä Colemanin käsite luottamuksesta on ennemminkin, *trustworthiness*, *luottamuksen arvoisuus*. Sulkeuma ikään kuin varmistaa, että kaikki noudattavat yhteisiä sääntöjä. Kun tämä tapahtuu tarpeeksi useasti, luottamus voi oikeissa puitteissa vähitellen muuntautua luottavaisuudeksi. (Juvonen, 2017, 9-10)

Vaikka yhteistä linjausta sosiaalisen pääoman määritelmästä ei ole vielä löydetty, voidaan karkeasti sanoa sen viittaavan sosiaalisen rakenteen yhteisöllisiin ominaisuuksiin (esimerkiksi sosiaalisiin verkostoihin), normeihin ja luottamukseen. Nämä ominaisuudet kehittävät yksilöiden välistä toimintaa ja kanssakäymistä auttamalla henkilöiden välistä vuorovaikutusta. Näiden myötä sosiaalinen pääoma vahvistaa ihmisten tavoitteiden toteutumista. Yksilöiden väliset eheät sosiaaliset suhteet ja yhteistyö saavat aikaan luottamuksen ihmisten välille. (Iisakka, 2004)

2.5 Sosiaalinen pääoma tässä tutkielmassa käytettävänä käsitteenä

Robert B. Putnamin, James J. Colemanin ja Pierre Bourdieun teoriat amerikkalaisesta ja ranskalaisesta yhteiskunnasta eivät välttämättä sellaisenaan päde suomalaisen hyvinvointivaltiomalliin, joten koimme haastavana adoptoida yhtä teoriaa sellaisenaan omaan tutkielmaamme. Kuitenkin Bourdieun teoria yksilön hallinnoimasta, sosiaalisesta pääomasta vastaa parhaiten individualistiseen nyky-yhteiskuntaan, jossa yksilön omilla sosiaalisilla verkostoilla luodaan tietä tulevaisuudelle: tietoa, työpaikkoja ja mahdollisuuksia. Bourdieun (1970) painotus yksilölähtöisestä sosiaalisen pääoman omistamisesta on ilmeinen, mutta ei yksinkertainen; suhteellisen tasa-arvoisena pidetyssä hyvinvointiyhteiskunnassa kuten Suomessa kaikki suorittavat saman peruskoulun, ovat kansainvälisissä vertailuissa selkeästi muita kansalaisaktiivisempia ja luottavat kanssaihmiin selvästi laajemmin (Ruuskanen, 2001). Yleisesti voidaan sanoa, että Suomessa on luottamusta muita ihmisiä ja instituutioita kohtaan enemmän kuin muissa maissa (Tilastokeskus, 2013). Suomi voidaan siis määritellä sivilisoituneempänä yhteiskuntana, jossa on runsaasti yhteisöllistä sosiaalista pääomaa esimerkiksi koulutuksen, hallinnon ja hyvinvoinnin muodossa. (Pulkkinen, 2002, 50)

Sosiaalisen alkupääoman käsite (kts. kappale 3.1) on Pekosen ja Pulkkinen (2002) käsialaa, mutta se on suoraan johdettu Putnamin sosiaalisen pääoman kolmesta osa-alueesta. Tästä tulimmekin johtopäätökseen, että Putnamin määritelmä vastaa paremmin lapsuuden sosiaalisen pääoman, perittyjen arvojen ja normien, yhteisöllisyyden ja luottamuksen, kerääntymistä ja ilmentymistä, kun taas Bourdieun määritelmä vastaa paremmin nykyaikana nuoruuden ja aikuisuuden eri vaiheessa kerättyä sosiaalista verkostoa. Siksi haluammekin painottaa, että sosiaalisen pääoman käsite tässä tutkielmassa ei ole vain yhteen teoriaan perustuva konsepti, vaan useammasta teoriasta yhdistyvä kokonaisuus.

Vaikka vuosien 1960-1970 Ranskan luokkayhteiskunta ei ole suoranaisesti verrannollinen tämän päivän Suomeen, voidaan Bourdieun määritelmää soveltaa osaltaan yhteiskuntaamme, jossa eliitillä on enenevässä määrin valtaa. Tämä on nähtävissä myös yhtenäisen peruskoulumme eriarvoistumisessa sekä sen lohkoutumisessa. Tämä ilmenee muun muassa siten, että suurimmissa kaupungeissa on havaittavissa koulutusmarkkinoita. Esimerkiksi Turussa tavallista yhtenäistä peruskoulua käy ainoastaan 40 prosenttia ikäluokasta. Tämän lisäksi vain noin alle puolet opiskelevat yleisluokalla oman alueensa peruskoulussa. Vanhempien sosioekonomisella taustalla on merkitystä lapsen kouluvalintaan jopa jo yhtenäisessä peruskoulussa; lapsen ottaminen pois yleisen koulutuksen lähikoulusta näkyy selvimminkin lapsen hakeutuessa painotetulle luokalle. Sen lisäksi se näkyy myös lapsen hakeutuessa muuhun kuin asuinalueensa kouluun. Nämä eriytyvät koulutiet muodostuvat jo varhaisessa vaiheessa, oppilaan ollessa vain 7-9 vuotias. (Rinne, 2011, 27) Tämän mahdollistaa vuonna 1994 voimaan astunut oppivelvollisten mahdollisuus valita jonkin muu kuin oppilaalle osoitettu oppilaitos, mistä on jo suurimmissa kaupungeissa muodostunut trendi. (Seppänen, 2003, 175)

Sosiaalista pääomaa kuvaavassa kirjallisuudessa on usein myös kuvailtu yksilön omistamia vahvoja tai heikkoja sosiaalisia siteitä muihin ihmisiin (esimerkiksi Mark Granovetter, 1973). Vahvoilla siteillä tarkoitetaan läheisiä, intiimejä suhteita muihin ihmisiin, joita ihmisillä on yleensä elämässään muutamia. Heikot siteet ovat puolestaan siteitä tuttaviiin, joita ihmisillä on usein satoja, jopa tuhansia. Heikot siteet ovat laajan sosiaalisen verkoston kannalta olennaisempia ja liittävät ihmisiä yhteiskuntaan. Tässä tutkielmassa tarkastelemme kuitenkin lapsen sosiaalisen pääoman muodostumista ja siihen liittyviä tekijöitä, jolloin huomion kohteeksi tulee ottaa myös vahvojen siteiden muodostuminen, erityisesti varhaislapsuudessa.

3 Sosiaalisen pääoman muodostuminen lapsuudessa

3.1 Sosiaalinen alkupääoma

Käytämme tutkielmassamme käsitettä sosiaalinen alkupääoma, joka on suhteellisen uusi käsite sosiaalisen pääoman tutkimuksessa. Käsite on otettu alun perin käyttöön eduskunnan kanslian julkaisussa “Sosiaalinen pääoma ja tieto- ja viestintätekniikan kehitys” (Pekonen & Pulkkinen, 2002), ja sillä tarkoitetaan niitä arvoja ja asenteita, jotka lapsi saa perintönä häntä kasvattavilta ihmisiltä. Nämä erot voivat olla suuria: lapsi, joka syntyy epätoivottuna työttömän narkomaanin perheeseen saa hyvin todennäköisesti erilaiset lähtökohdat kuin vakavaan suhteeseen syntyvä, odotettu vauva, jolla on suuri sosiaalinen verkosto odottamassa ja tukemassa koko perhettä. (Pulkkinen, 2002, 46)

Kolme ensimmäistä ikävuotta pidetään eri tutkijoiden ja asiantuntijoiden puolesta erittäin tärkeänä persoonallisuuden muovautumisen vaiheena - ei siksi, että ihminen olisi tämän ikäkauden ja siihen liittyvien kehitystehtävien jälkeen valmis kokonaisuus, vaan siksi, että tämän ikäkauden jälkeistä yhtä nopeaa kaikilla fyysisen ja psyykkisen osa-alueilla tapahtuvaa kehitystä ei myöhemmin enään tapahdu. Tietynlainen peruspilari myöhempään elämään luodaan kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana, ja siksi mielestämme sosiaalisen alkupääoman käsitteen määrittely ja sen osuutta myöhempään kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman muodostumiseen ei voida sivuuttaa. (Keltikangas-Järvinen, 2012, 13-15)

Sosiaalisen alkupääoman käsitteen mukaan se voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: 1. arvot ja normit, 2. yhteisön tuki ja 3. luottamus.

3.1.1 Arvot ja normit sosiaalisen pääoman lähtökohtana

Arvot ja normit ovat käyttäytymistä selittäviä ajatuksia ja elämää ohjaavia malleja, joita lapsi perii vanhemmiltaan ja muulta kasvatusympäristöltään. Opetussuunnitelma määrittelee opetuksen arvoperustan pohjautuvan muun muassa ihmisyyteen, sivistykseen, demokratiaan, tasa-arvoon ja kulttuuriseen moninaisuuteen (Opetushallitus, 2014). Kun näitä arvoja tarkastellaan abstrakteina käsitteinä, ihmiset ovat taipuvaisia kannattamaan näitä arvoja. Mikkola (2003) kuitenkin huomauttaa, että kun asia konkretisoituu esimerkiksi kysymyksellä ottaa toista kulttuuria edustava ihminen naapurikseen, asia ei olekaan näin yksiselitteinen.

Onkin siis huomattava, että jotta voidaan sanoa ihmisen kannattavan jotain arvoa, hänen odotetaan myös seuraavan sitä kannattavia valintoja ja päätöksiä. (Mikkola, 2003, 33)

Arvot ja normit ovat perhe- ja kulttuurisidonnaisia, ja niissä voi näin ollen olla huomattavia eroja. Ne ohjaavat ihmisen ajatusmaailmaa ja siten ovat myös yhteydessä vahvasti lasten kasvatukseen ja siihen, minkä ihminen näkee ja kokee parhaaksi tavaksi kasvattaa lastaan. Kärkkäinen (2004) korostaa kasvatustapojen olevan selvässä yhteydessä lasten hyvä- ja huono-osaistumiseen sosiaalisesti, emotionaalisesti ja älyllisesti sekä koulussa menestymiseen tai epäonnistumiseen. Lapsi saa siis alkupääomanaan kasan käyttäytymis- ja ohjautumismalleja, arvoja ja normeja, joita tarkastelemalla saadaan arvokasta tietoa hyvä- tai huono-osaisuuden ajautumisesta.

3.1.2 Yhteisön tuki

Sosiaalisella pääomalla on todettu olevan runsaasti terveysvaikutuksia ja sillä on osansa pitkään elämään. Yhteisön tuki ja yhteiset harrastukset näyttävät edistävän mielenterveyttä ja lisäävän tyytyväisyyttä elämään. (Hyyppä, 2011) Pienen lapsen syntyessä perheeseen yhteisön tuen merkitystä voidaan miettiä tilanteessa, jossa lapsi syntyy odotettuna vakavaan parisuhteeseen verrattuna ei-toivottua lasta päihdeongelmaiseen yksinhuoltajaperheeseen. Voidaan miettiä, kuinka paljon apua ja tukea vanhemmat voivat saada lapsen kanssa, ja miten paljon todennäköisempää jaksaminen on erilaisissa tilanteissa. Esimerkiksi useita syitä synnytyksen jälkeiseen masennukseen ei edelleenkään ole pystytty yhdistämään, mutta todennäköisempää siihen on sairastua, jos sosiaalinen tuki on riittämätöntä (Hertzberg, 2000).

Yhteisön tukea ei ole eritelty Pulkkisen (2002) sosiaalisen alkupääoman määritelmässä mainintaa tarkemmin. Oletamme, että sen osuus terveyteen ja hyvinvointiin ja sitä kautta sosiaalisen pääomaan on hyvin tunnettu asia, jonka vuoksi sen tutkiminen on tässäkin tutkielmassa jätetty vähäiseksi.

3.1.3 Luottamus

Jo vastasyntynyt vauva kokee luottamuksen tunnetta saadessaan tarpeensa tyydytetyksi esimerkiksi häntä syöttämällä ja nukuttamalla. Erik H. Eriksonin (1963) mukaan tärkeää on tasapaino luottamuksen ja epäluottamuksen (luottavaisuuden ja epäileväisyyden) välillä. Pienen lapsen ensimmäinen sosiaalinen saavutus on päästää äiti pois näkyvistä ilman

raivonpuuskaa - se tarkoittaa, että lapsi kykenee luottamaan äidin takaisin paluuseen. Pulkkinen (2002) huomauttaa, että lapselle on tärkeää opettaa kuinka luottavaisuus voi olla joissain tilanteissa haitallista, sillä naiivia luottamista voidaan käyttää väärin. Lapselle annettuja lupauksia ei saisi koskaan pettää, mutta esimerkiksi lastensuojelussa lupauksiin pettyneitä lapsia löytyy runsaasti. (Pulkkinen, 2002, 46)

Luottamus ihmisiin on seurausta onnistuneesta kiintymyssuhteesta ja luottamuksen ansiosta ihminen kykenee toimimaan myöhemmin elämässä. Jo ensimmäisen vuoden aikana lapsi kerää kokemuksia siitä, miten ihmiset kohtelevat toisiaan, missä ja millä tavoin ihmisiin voi luottaa ja minkälaisia tunteita kanssakäymisissä syntyy. Myöhemmin nuoruudessa ja aikuisuudessa ensimmäisten suhteiden luotettavuus näkyy siinä, pystyykö ihminen muodostamaan pitkäkestoisia ihmissuhteita ja kestämään emotionaalista epävarmuutta. (Keltikangas-Järvinen, 2012, 10-13)

Erilaisissa kasvuympäristöissä lapset kokevat luottamuksen ja epäluottamuksen tunteita erilaisissa mittakaavoissa, sillä vanhempien kasvatustavat vaihtelevat. Se tarkoittaa lapsen erilaisia mahdollisuuksia omaksua itselleen kulttuurista pääomaa ja näin ollen myös kasvattaa omaa sosiaalista pääomaa. Jos lapsi kokee maailman olevan täynnä epäluottamusta ja hänellä on vaikeuksia luottaa omaan itseensä ja ympäröiviin ihmisiin, on hyvin todennäköistä, että lapsi ei kykene kasvattamaan tiheää sosiaalista verkostoa.

3.2 Sosiaalinen pääoma koulumaailmassa

Koululaiset aloittavat opintonsa hyvin erilaisista lähtökohdista. Lapsen kotiolojen ei kuitenkaan pitäisi määrittää lapsen koulumenestystä, vaan suomalaisen koulujärjestelmän kuuluisi taata jokaiselle yhdenvertaiset mahdollisuudet koulutukseen.

Oppilaan sosiaalisen taustan vaikuttavia tekijöitä on tutkittu paljon, ja oppilaan kotitaustalla näyttää olevan suuri vaikutus. Vanhempien sosiaalisten taitojen, lapsen temperamentin, lapsen ohjautuvuuden ja motivoituneisuuden, sisarusuhteiden vaikutuksen sekä lapsi-vanhempi suhteen laadun on todettu olevan suurin vaikutus sosiaalisiin taitoihin, ja myös siihen miten lapsi tulee sosiaalisesti käyttäytymään myöhempinä vuosina. Usein heikot sosiaaliset taidot aikuisuudessa johtuvat jotenkin epäonnistuneista perhesuhteista. (Zsolnai, 2002).

Tämän tutkielman kannalta on oleellista erottaa kotona ja koulussa saavutettu sosiaalinen pääoma toisistaan. Syy tähän on se, että vanhempien ja lasten väliset suhteet ovat toistuvia ja

jatkuvia ja se on yksi intiimeimmistä suhteista lapsuudessa. Sosiaalisella pääomalla, joka on muodostunut kotona, on näin ollen merkittävä lapsen akateemisten saavutusten suunnannäyttäjä. (Dufar ym. 2013, 3)

4 Sosiaalinen pääoma ja koulumenestys

4.1 Koulumenestys

Koulumenestys on merkittävä ammatin ja tulevien tulojen ennustaja. Se on tärkeä osa elämää merikrokaattisessa yhteiskunnassa ja osatekijä epätasa-arvon siirtymisessä sukupolvelta toiselle (Dufur, Parcel & Troutman, 2013). Yhdeksännen luokan lopussa annettavat arvosanat ovat Suomessa tärkeässä roolissa toisen asteen oppilaitokseen siirtyessä. Arvosanojen antaminen ei perustu standardoituihin testeihin, ja siksi yksittäisten opettajien omilla arvioilla on niin suuri merkitys. Arviointeihin vaikuttavat useat eri seikat, mutta huomionarvoista on ymmärtää, että yksittäisen opettajien arvoilla ja asenteilla on merkitystä. (Keltikangas-Järvinen, 2006)

Koulumenestyksellä tarkoitamme tässä tutkielmassa yleisesti menestymistä koulussa opetettavissa aineissa koko peruskoulun ajan, kulminoituen peruskoulun päättötodistuksen arvosanoihin.

4.2 Koulumenestykseen vaikuttavat tekijät

Tässä kappaleessa avaamme keskeisiä koulumenestykseen vaikuttavia tekijöitä, joihin vaikuttaa myös lapsen kotoa saatu sosiaalinen pääoma. Olemme päätyneet tarkastelemaan viittä eri osatekijää, jotka olemme valinneet sosiaalista pääomaa ja koulua tutkivasta aiemmasta kirjallisuudesta. Tutkimuksessa “Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma: Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta?” tutkittiin koulua sosiaalisen pääoman lisääjänä ja ja elinikäisen oppimisen kasvattajana, ja tarkastelun kohteina olivat temperamentti, minäkuva, itsetunto, elämänhallinta, motivaatio ja sosiaalinen asema luokkatovereiden joukossa. Putnam puolestaan (2000) oli huolissaan vanhempien lasten kanssa vietetyn ajan vähenemisestä, mikä heikentää perheyhteisön siteitä. Lukukeskuksen (2017) teettämässä selvityksessä todettiin vanhempien ajankäytön lukemisen parissa lisäävän lapsen koulumyönteisyyttä ja siten sen olevan yhteydessä koulumenestykseen. Myös Kalalahden (2014) tutkimus osoittaa, että pohjan sosiaaliselle pääomalle luo vanhempien fyysinen läsnäolo lapsen arjessa sekä kiinnostus lasta kohtaan. Lisäksi, vaikka sosioekonominen asema ei olekaan suoranainen sosiaalisen pääoman mittari, on se useassa tutkimuksessa todettu vaikuttavan materiaalin avulla suoraan tai epäsuoraan kulttuurisen ja

sosiaalisen pääoman kertymiseen (esim. Sirniö, 2016). Myös Coleman (1988) argumentoi taloudellisen pääoman merkityksestä inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan.

Tässä tutkielmassa päädyimme tarkastelemaan lukutaidon, vanhempien sosioekonomisen aseman, luottamuksen, vanhempien osallisuuden kotona sekä motivaation merkitystä koulumenestykseen. On kuitenkin huomioitava, että koulumenestykseen vaikuttavat myös muut, verrattain merkittävät tekijät. Esimerkiksi temperamentin vaikutusta koulumenestykseen on tutkittu ja sillä on todettu olevan vanhemmista ja kodista riippumatonta vaikutusta lapsen koulumenestyksen. Temperamentilla on Keltikangas-Järvisen (2006) mukaan yhteys koulumotivaatioon ja sosiaaliseen statukseen, jotka ovat yhteydessä koulumyönteisyyteen ja näin ollen myös koulumenestykseen. Yhteys temperamentin ja koulumenestyksen välillä ei kuitenkaan ole niin suora, että sitä voitaisiin suoraan korjata tai välttämättä edes huomata mitkä ovat temperamentista johtuvia, koulunkäyntiin vaikuttavia asioita. Lisäksi, temperamentti on lapsen synnynnäinen ominaisuus, jota ei voi muuttaa eikä lukea sosiaalisen pääoman vaikutuksen alle. (Keltikangas-Järvinen, 2006) Näin ollen sitä ei tässä tutkielmassa tarkemmin käsitellä.

4.2.1 Vanhempien osallisuus kotona

Se miten elämässä päätämme viettää aikaamme, viestii siitä mitä pidämme elämässä tärkeänä. Kun lapsi saa viettää aikaa vanhempien kanssa, saa hän viestin, että merkitsee heille ja että hän on heidän aikansa arvoinen. Yhteisen ajan vietto voi myös viestiä lapselle vanhempien muita arvoja, joista voi olla vaikutusta lapsen kehityksen kannalta. (Kärmeniemi & Aunola, 2014, 136) Vanhempien läsnäolon lisäksi sosiaalisen pääoman muodostumiseen vaikuttaa myös mahdollisten sisarusten määrä. Jatkuva kanssakäyminen ja keskustelut vanhempien ja sisarusten välillä luovat ympäristön, joka kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja, joista hän hyötyy tulevaisuudessa. Näitä taitoja ovat esimerkiksi yhteisten sääntöjen noudattaminen. (Israel, 2001, 45)

Tässä kappaleessa selvitämme vanhempien ja lapsen yhteisen vietetyn ajan merkitystä lapsen koulumenestykseen. Aiempaan viitaten voidaan todeta, että sosiaalinen pääoma on voimakkainta mitä tiiviimmin ystäväpiiri, perhe, mutta myös vastuuta kasvatuksessa jakavat aikuiset ovat vuorovaikutuksessa. Vanhempien kommunikoidessa (myös opettajan kanssa) säännöllisesti ja toisensa tuntiessaan lapsen sosialisoitumista johtava normisto kasvaa ja

voimistuu. Kotona lapsen sosiaaliselle pääomalle luodaan pohjaa kuuntelemalla ja fyysisellä läsnäololla. (Kalalahti, 2017, 23)

Koulun aloitus on suuri siirtymä lapsen elämässä, joten voidaan perustellusti sanoa, että vanhempien kannustus ja läsnäolo ovat hyvin tärkeässä osassa tässä elämänvaiheessa. Ensimmäistä luokkaa aloittavalle lapselle koti on vielä ensisijainen kehitysympäristö, sillä suurin osa ajasta vietetään kotona. Niinpä vanhempien läsnäolo lapsen arjessa on tärkeää yhteiskuntaan sopeutumisen ja kehityksen kannalta. Vanhemmilla on tässä vaiheessa elämää vastuu vaikuttaa myös siihen, kuinka lapsi aikaansa käyttää. Hyödyllisiksi ja kasvatuksellisiksi aktiviteeteiksi katsotaan kotitehtävissä auttaminen sekä keskusteleminen päivän kulusta ja koulusta, jolla on positiivista vaikutusta lapsen koulumotivaatioon. Kasvatukselliset aktiviteetit tarkoittavat myös haitallisten aktiviteettien rajaamista lapsen arjesta. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tarpeettoman pitkän päivittäisen ruutuajan rajaamista, sillä liika ruutu-aika voi heikentää koulumenestystä huomattavasti. Suurissa määrissä se vie ajan kehittävästä aktiviteeteista kuten pelaamisesta ja leikkimisestä. Vaikka eri pelikonsolien pelit voivat myös olla kehittäviä ja sisältää sosiaalista toimintaa, on huomioitavaa, että runsaan ruutuajan on tutkittu myös olevan yhteydessä heikkoihin kouluarvosanoihin. LIKES:n (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö) teettämän tutkimuksen mukaan kolme tuntia ruutu-aikaa vaikuttaa olevan selvä erottaja lasten koulumenestyksessä. Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että yli kolme tuntia päivässä ruudun ääressä viettävät lapset saivat heikompia tuloksia koulussa kuin alle kaksi tuntia ruudun äärellä viettävät lapset. Aikuisten olisi siis tärkeää kiinnittää huomiota etenkin viihdemedian käyttöön sekä yli kolme tuntia päivittäin käytettyyn ruutu-aikaan. (Syväoja, 2014, 39)

Aunolan ja Kärmeniemen teettämä tutkimus (2014) tuo esille vanhempien ja lasten kanssa vietetyn ajan ja sen merkityksen lapsen koulunkäyntiin. Tutkimuksessa tutkittiin ensimmäistä luokkaa käyvien vanhempien ajankäyttöä lastensa kanssa; kuinka paljon aikaa käytettiin pelaamiseen, kotitehtävissä auttamiseen, leikkimiseen ja lapselle lukemiseen - ja sen yhteyttä koulutaitoihin sekä niissä tapahtuviin muutoksiin ensimmäisen luokan aikana. Tutkimus osoitti, että ajankäytössä oli runsaasti eroavaisuuksia. Äidit ja isät molemmat viettävät lastensa kanssa aikaa eniten leikkien ja pelaten. Vastaavasti yllättävää oli, erityisesti isät käyttivät huomattavan vähän aikaa kotitehtävissä avustamiseen tai lapselleen lukemiseen. Myös vanhempien kouluttaneisuudella vaikutti olevan merkitystä kotitehtävissä auttamiseen; korkeasti koulutetut vanhemmat käyttivät vähemmän aikaa kotitehtävissä auttamiseen kuin matalammin koulutautuneet. Tämä saattaa olla selitettävissä sillä, että korkeasti koulutetuilla

vanhemmilla saattaa olla korkeammat odotukset lapsensa koulumenestykselle ja koulussa pärjäämiselle jo koulutaipaleen alkuvaiheessa. Tästä voidaan myös päätellä, että matalammin koulutetut vanhemmat ovat voineet kokea enemmän ongelmia koulumotivaation kanssa tai heillä on ollut muita oppimisongelmia, ja haluavat näin jälkikasvunsa välttävän samat kokemansa pulmat olemalla enemmän läsnä lapsensa koulunkäynnissä. (Kärmeniemi & Aunola, 2014, 150)

On kuitenkin huomioitava, että jos lapsella oli heikommat koulutaidot ensimmäisellä luokalla, korkeammin koulutetut isät ja äidit käyttivät eniten aikaa lapselleen lukien. Tutkimuksen mukaan vanhemmat vaikuttaisivat säännöstelevän lapsensa kanssa vietettyä aikaa ja auttamista tarpeen mukaan. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että korkeasti koulutetut vanhemmat käyttivät vähemmän aikaa lastensa kanssa kuin matalammin koulutetut, mikä on ristiriidassa aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa. Tämä tarkoittaisi, että korkeasti koulutetut vanhemmat viettävät enemmän aikaa työn merkeissä. Tätä voidaan osaltaan käyttää selityksenä sille, miksi korkeakoulutetut isät viettävät vähemmän aikaa lastensa kanssa pelaamiseen, leikkimiseen ja kotitehtävien tekoon kuin matalasti kouluttautuneet isät. Korkeakoulutetut äidit sen sijaan käyttivät työnsä lisäksi enemmän aikaa lastensa kanssa kuin matalasti koulutetut. Kotitehtävissä auttamisen määrää voidaan tulkita myös siten, että korkeakoulutettujen lapset eivät tarvitse niin paljon apua kotitehtävissä kuin vähemmän koulutettujen lapset. (Kärmeniemi, S & Aunola, K. 2014,150) Useissa tutkimuksissa on havaittu juuri äidin merkittävä vaikutus lapsen koulumenestykseen. Äidin todella korkean työtuntimäärän on todettu aiheuttavan negatiivisia vaikutuksia lapsen koulumenestykselle. (Dufur, ym. 2013, 5)

4.2.2 Lukutaito

“Lukutaito on kirjoitettujen tekstien ymmärtämistä, käyttöä ja arviointia lukijan omien tavoitteiden saavuttamiseksi, tietojen ja valmiuksien kehittämiseksi sekä yhteiskuntaelämään osallistumiseksi.” (OECD, 2013)

Lapsen lukutaidolla on todettu olevan merkitystä koulumyönteisyyteen ja koulumenestykseen. Pohja sille rakennetaan jo varhaislapsuudessa. Esimerkiksi kotona lukemisella on havaittu olevan positiivisia vaikutuksia lapsen lukutaidon kehittymiseen.

Lapsille luetuilla saduilla on hyvin laajat vaikutukset, sillä niiden myötä kehittyvät paitsi sanavarasto, myös empatia, eläytymiskyky ja mielikuvitus. Vanhempien vaikutus lapsen lukutaitoon on merkittävintä jo ennen kuin lapsi itse lukee. Kuitenkin ainoastaan 25 % suomalaista vanhemmista lukee usein lapsilleen. (Lukukeskus, 2017)

Yleensä lapsella on luontainen halu oppia lukemaan. Hyvä lukutaito kuitenkin vaatii sitoutumista lukemiseen ja lukemisharrastusta myös opiskelujen ulkopuolella. Hyväksi lukijaksi kehittyminen vaatii lapselta lukutaitoa ja ymmärtää lukemaansa sekä motivaatiota lukemisen harjoitteluun ja säännölliseen lukemiseen. Siksi sisäisen motivaation herättämisessä ja sen säilyttämisellä on tärkeä rooli lukemaan oppimisella. Jos kokemukset lukemisesta ovat huonoja ja lukeminen ei tahdo onnistua, lapsen motivaatio vähitellen tippuu ja hän alkaa vältellä lukemista sekä tilanteita ja tehtäviä missä lukemista tarvitaan. (Opetushallitus, 2016)

Näin ollen voidaan todeta, että lapsen lukutaito ja sen kehittyminen vaativat kotona vietettyä yhteistä aikaa lukemisen merkeissä. Esimerkiksi lapselle luetut iltasadut, kirjastokäynnit sekä yhteiset lukuhetket edesauttavat tätä ja siksi lapsen lukutaidon voidaan sanoa olevan kodin sosiaalisen pääoman mahdollistamaa.

Lukutaitoa voidaan itse asiassa pitää tärkeänä koulumenestyksen mittarina, jonka vuoksi koemme tärkeäksi nostaa sen yhdeksi koulumenestykseen vaikuttavista tekijöistä. Muun muassa Paunulan (2013) yhdeksän vuotta kestävä seurantatutkimus osoitti, että lukutaito määrittää lapsen koulumenestystä aina ensimmäiseltä luokalta yhdeksännelle. Paunulan tutkimukseen otti osaa yhdeksän vuoden aikana kaiken kaikkiaan 461 oppilasta. Seurantatutkimus aloitettiin esikoulusta ja se jatkui aina yhdeksännelle luokalle asti. Esikoulussa lukemisvalmiuksia testattiin fonologisen tietoisuuden kokeella, joka suoritettiin yksilöllisesti. Alakoulussa lukutaitoa arvioitiin "Ala-asteen lukutestillä". Yläkoululaisten lukutaitoa kartoitettiin lukuvaikeuksien seulontajärjestelmää. Koulumenestystä mitattiin kuudennen ja yhdeksännen luokan lukuvuositodistuksilla. Oppilaat jaettiin kahteen ryhmään; lukemisvaikeuksiin sekä ei-lukemisvaikeuksiin luokilla 3-9. Tutkimus osoitti, että jokaisella luokalla näiden ryhmien keskiarvot erosivat tilastollisesti huomattavasti toisistaan, mukaan lukien kuudennen ja yhdeksännen luokan lukuaineiden keskiarvot. (Paunula, 2013, 262)

Hyvällä teknisellä lukutaidolla on siis yhdeksännelläkin luokalla positiivisia vaikutuksia koulumenestykseen. Lukutaidon ja koulumenestyksen yhteys on myös jonkin verran

sukupuolisidonnainen. Etenkin pojilla heikko lukutaito vaikuttaa negatiivisesti koulumenestykseen (Paunula, 2013). Tämä tutkimustulos ei kuitenkaan tule yllätyksenä, sillä monissa PISA-arvioinneissa (2000, 2003, 2006 ja 2009) käy ilmi, että tytöt ovat olleet keskiarvollisesti vahvempia lukijoita kuin pojat. Merkittävää tästä tekee se, että Suomessa tyttöjen ja poikien ero lukutaidossa on suurempi kuin OECD maissa yleensä. (Lukukeskus, 2017)

Tutkimus osoitti myös, että opettajilla ja luokalla on vaikutusta tekniseen lukutaitoon ja sen vaihteluun. Tämä onkin erittäin tärkeää huomioida, sillä heikko lukutaito, joka sisältää ongelmia sekä sanantunnistamisessa että luetun ymmärtämisessä, tuntuu olevan pitkäaikaisin lukemisvaikeuden muoto. Jotkut heikoista lukijoista toki kehittävät joko luetun ymmärtämistä tai teknistä lukutaitoaan, mutta siirtyminen kokonaan ei-vaikeuksisten joukkoon on harvinaista. Jatkuvaa lukemisvaikeutta esiintyy pojilla yleisemmin kuin tytöillä. Seitsemällä prosentilla Suomen yläkoulun oppilaista todetaan olevan niin heikko lukutaito, että sen katsotaan olevan riittämätön toisen asteen koulutukseen. (Panula, 2013, 262)

Ihminen oppii siis jo lapsena kiinnittämään huomiota erilaisiin kirjoituksiin, teksteihin ja tunnistamaan kirjoitusjärjestelmän periaatetta. On kuitenkin huomioitavaa, että lasten kokemukset voivat olla hyvinkin vaihtelevia riippuen lapsen omasta kokemuksesta ja mielenkiinnosta kirjoitettua tekstiä kohtaan. Näiden kokemusten lisäksi lasten kielellisillä ja kognitiivisilla kyvyillä on erityisesti varhaisessa vaiheessa yhteys lukutaidon oppimiseen. Kyky tunnistaa sanoja sujuvasti on välttämätöntä tekstin lukemiselle ja tähän päästään ainoastaan harjoittelemalla erilaisten tekstien lukemista. (Opetushallitus, 2016) Sanantunnistuksen oppimisen alkuvaiheessa äänteiden ja kirjain-äännevastaavuuden sisäistäminen ovat ensisijaisia taitoja. Kun lapsi osaa kirjain-äännevastaavuuden, hän kykenee dekodeamaan kirjaimet äänteiksi. Kun lapsi onnistuu tässä riittävän nopeaa, hän on oppinut lukemisen perustekniikan. (Panula, 2013, 11)

Suomi on yksi lukutaidon kärkimaista, mutta valitettavasti osaamistason kehitys on viime vuosien aikana negatiivista. Vuodesta 2000 vuoteen 2012 pisteiden keskiarvo laski huomattavasti (546 pisteestä 524 pisteeseen). Vaikka vuoden 2015 tulos oli kaksi pistettä korkeampi, se ei ole tilastollisesti merkittävä. (PISA, 2015)

4.2.3 Vanhempien sosioekonominen tausta

Vanhempien sosioekonominen tausta ei ole suoraan sosiaalisen pääoman mittari, mutta se on yhteydessä myös tämän pääoman muotoon hyvin vahvasti monesta eri näkökulmasta tarkasteltuna. Zsolnay (2002) esittää vanhempien sosiaalisten taitojen olevan lapsen sosiaalisten taitojen enne, ja näin ollen myös lapsen sosiaalisen pääoman ennustaja. Kuitenkin, myös varakkuudella ja asemalla yhteiskunnassa on vaikutus vanhemman ja sitä kautta myös lapsen sosiaaliseen pääomaan, joka vaikuttaa vastavuoroisesti myös perheen varakkuuteen. Sirniö (2016) myös vahvistaa, että materiaalilla ja sen avulla saatavilla mahdollisuuksilla eri toimintoihin perheet kykenevät hankkimaan sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, joka ennustaa lapsen tulevaa yhteiskunnallista asemaa. Materiaalla tässä tarkoitetaan esimerkiksi kirjoja, harrastuksia, perheen tekemiä matkoja sekä ylimääräisiä koulutuksia, esimerkiksi valmennuskursseja yliopistoon. (Sirniö, 2016, 14)

Koulutusta ja sosioekonomista asemaa pidetään kulttuurista pääomaa lisäävinä tekijöinä eli mitä koulutetumpi ja korkeammassa sosioekonomisessa asemassa henkilö on, sitä enemmän hänellä odotetaan olevan kulttuurista pääomaa. Kulttuurinen pääoma käsittää koulutuksen avulla hankittuja tai siirrettyjä sosiaalisia ja kognitiivisia tietoja ja taitoja, valmiuksia sekä itse koulutusta. Näin ollen lapset, joilla on kulttuurista pääomaa, menestyvät koulussa paremmin ja etenevät pidemmälle. Korkeakoulutus voidaan yleisesti ottaen liittää tulotasoon ja siten myös lapsiin investoituna rahana. Tämä näkyy esimerkiksi yliopistoon valmistavien valmennuskurssien osallistujissa; todennäköisyys osallistua kaksinkertaistuu, jos vanhemmat ovat hyvätuloisia. Tämä taas lisää todennäköisyyttä päästä sisään ja siten myös hyvin palkattuun työhön tulevaisuudessa. Näillä nuorilla on myös todettu olevan enemmän kunnianhimoa ja kulttuurisena pääomana saatuja resursseja, jotka auttavat opintoihin sisään pääsemisessä (Vanttaja, 2000, 42). Näin ollen voidaan todeta, että kulttuurinen pääoma paitsi lisää, myös edellyttää kulttuurista pääomaa.

Koulutetummat vanhemmat ovat todennäköisesti myös kiinnostuneempia lapsiinsa kohdistuneista koulutukseen liittyvistä kysymyksistä. Esimerkiksi kouluvalinnan kautta vanhempi kykenee päättämään lapsen koko sosiaalisen ympäristön, ja siksi kouluvalinta vaikuttaa sosiaalisen pääoman kehittymiseen vahvasti. Lisäksi äidin korkeakoulutus ja vanhempien hyvät ja suuret tulot ennakoivat hyvin menestyvien lasten hakeutumista todennäköisemmin painotetuille luokille, ei siis yleensä lähikouluun. (Seppänen ym. 2012, 173-175)

Koulumenestyksen ja vanhempien sosioekonomisen taustan välillä on yhteys. Suomessa erot ovat olleet muita maita pienempiä, mutta uusimpien PISA-tulosten (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016) mukaan vanhempien sosiaalinen tausta vaikutti enenevässä määrin lapsen osaamiseen. PISA 2016 mittasi luonnontieteiden osaamista, ja vanhempien sosioekonomista asemaa arvioitiin vanhempien ammatista, koulutuksesta sekä varallisuudesta riippuvilla pisteillä. Piste-ero ylimmän sosioekonomisen neljännekseen kuuluvien perheiden lapsilla verrattuna alimpaan neljännekseen oli 78 pistettä, mikä lähenteli OECD-maiden keskiarvoa. Ennen vuoden 2012 PISA-tutkimusta Suomi oli tasa-arvoisimpien maiden joukossa, joten kehitys on huolestuttava.

Suhdetta vanhempien sosioekonomisen taustan ja koulumenestyksen välillä on todistettu myös muissa tutkimuksissa. Erityisesti äidin asemalla on vahva yhteys lapsen koulumenestykseen (Kärkkänen, 2004; Kalalahti, 2014). Syitä äidin aseman vaikutukselle ovat äidin suuri rooli lapsen elämässä koko lapsuuden ajan sekä molemmat vanhemmat käsittävän perhemallin väheneminen. Yksinkertaisimmillaan Kalalahden (2014) tutkimuksesta voitiin päätellä, että sitä paremmin lapsi koulussa menestyi, mitä korkeampi koulutus äideillä oli. Erityisen paljon tämä koski tyttöjä.

Varsinkin korkeasti koulutetut vanhemmat, joilla on näin ollen koulutuksen tuomaa kulttuurista pääomaa, odottavat lapseltaan tiettyä koulutustasoa ja asenteita. Tässä on selkeä linkki koulumenestykseen. On kuitenkin huomioitavaa, ettei vanhempien koulutustaso ennakoiki koulumyönteisyyttä. Oppilaan omalla subjektiivisella asemalla kouluyhteisössä oli tähän kuitenkin yhteys; jos oppilaalla oli positiivinen kuva itsestään yhteisössä, hän oli koulumyönteisempi. Koulumyönteisyys, vakaa kahden huoltajan perhemuoto ja vanhempien työssäkäyminen olivat kaikki koulumenestystä nostattavia tekijöitä. (Kalalahti, 2014, 50)

Lisäksi, vaikka peruskoulu Suomessa on maksuton, oppilaiden vanhemmille jää maksettavaksi joitain koulutarvikkeita, muun muassa reput, vaatteet ja muut perustarvikkeet sekä esimerkiksi joitain urheiluvälineitä. Useimmat koulut tarjoavat urheiluvälineitä kuten suksia ja luistimia oppilaiden käyttöön, jotta myös he, joilla ei ole varaa omiin urheiluvälineisiin, voisivat osallistua liikuntatunneille. Kuitenkin, lapsen itselle välttämättömiksi katsomiensa tavaroiden puuttuminen on koettu olevan kytköksissä lapsen hyvinvointiin. Hakovirran ja Rantalaihon teettämän kyselyn (2012) mukaan kuudesluokkalaiset kokevat välttämättömäksi oman huoneen, puhelimen, taskurahaa sekä oman polkupyörän. He kokevat tärkeäksi myös sen, että perheessä on oma auto. Kyselyn

mukaan viidesluokkalaisten tärkeäksi koetut asiat olivat jollain lailla kytköksissä harrastuksiin ja vapaa-aikaan. He katsoivat tarpeelliseksi mahdollisuutta kutsua ystäviä kotiinsa, harrastaa jotain säännöllisesti sekä vapaata liikkuvuutta ja leikkimistä ulkona. (Hakovirta & Rantalaiho, 2012, 45)

Vuoden 2002 lapsiperhekyselyssä selvitettiin lapsiperheiden kulutusta viidesluokkalaisten mainitsemiin tärkeiksi kokemiin asioihin: onko lapsiperheillä halutessaan taloudellisesti mahdollista tarjota lapsilleen omia huoneita, maksullisia harrastuksia, kännykkää, tietokonetta tai viikkorahaa. Selvityksen mukaan 2000-luvun puolivälin lapsiperheistä noin kolmanneksella oli varaa näihin kaikkiin. Yleisimmin perheillä oli varaa kännykkään ja harrastukseen. Pienten lasten perheillä ja perheillä, joissa oli monta lasta, oli harvemmin mahdollisuuksia näihin kulutuksen muotoihin, ja yksinhuoltajista vain noin viidesosa koki pystyvänsä kustantamaan kaikki mainitut menot. Tutkimus toi esille myös, että lapset kokivat taloudellista eriarvoisuutta eniten näkyvien asioiden, kuten tavaroiden määrän, käytettävissä olevan rahan, perheen asumismuodon ja auton perusteella. (Lammi-Taskula ym. 2009, 88)

Koulu on sosiaalinen tila, jossa koululaiset muodostavat omat kaveripiirinsä ja luovat niissä käsitystä itsestään suhteessa muihin. Näin ollen ei ole samantekevää mitä vaatteita lapset koulussa käyttävät. Lapset huomaavat melko helposti tavaroiden, lelujen ja vaatteiden kautta omassa sosiaalisessa ympyrässään olevaa taloudellista eriarvoisuutta. Lapset kiinnittävät huomiota siihen, mistä vaatteet ovat ostettu, ovatko ne uusia, käytettyjä, puhtaita tai likaisia. (Aho & Greg, 2013, 21)

Vaikka sosioekonomisen aseman merkitystä koulumenestykseen ja sosiaaliseen pääomaan ei voida missään nimessä sivuuttaa, lapsi ei hyödy vanhemman asemasta, taidoista tai muusta sosiaalisesta taustasta, jos vanhemmalla ei ole aikaa jakaa sitä lapselleen, ja siteet lapsen ja vanhemmat välit ovat heikot eli toisin sanoen perheessä ei ole sosiaalista pääomaa. Pulkkinen myös huomauttaa, että jos vain vanhempien taloudellinen taso määräisi lapsen tulevaisuuden, kukaan ei tällä hetkellä syrjäytyisi. (Pulkkinen, 2002, 39)

4.2.4 Luottamus

Yksilöiden ja ryhmien välinen luottamus luo pohjan sosiaaliselle järjestykselle yhteiskunnassa. Luottamus asettaa hyvän pohjan tutkia solidaarisuutta ja integraatiota. Luottamus on myös hyvin oleellinen tekijä vakaille sosiaalisille suhteille, joka edesauttaa

yhteistyötä yhteiskunnassa. Niin kuin aiemmin tässä tutkielmassa olemme todenneet, useammat tutkijat ovat nostaneet luottamuksen esille sosiaalisia suhteita tutkiessaan. Vaikka luottamuksen on havaittu olevan yksi olennainen osa toimivassa, kompleksissa yhteiskunnassamme, on se myös hyvin abstrakti ja moniselitteinen käsite. Kuinka näin kaksijakoinen käsite voi olla niin keskeisessä osassa yhteisöjä ja organisaatioita niiden toimivuuden kannalta? Tämä on kiinnostanut erityisesti organisatorisia tutkijoita ottamaan selvää, kuinka suuri rooli luottamuksella on organisaatioiden toimivuuden ja tulosten kannalta. Koulujen voidaan sanoa olevan varsin epätavallisia organisaatioita; ne sisältävät asiakaspalveluaspektin, jossa side asiantuntijoiden (opettajat, professorit) ja asiakkaiden (oppilaat ja vanhemmat) ei ole vapaaehtoista, koska nämä eri tahot ovat riippuvaisia toisistaan. Opettajat ovat riippuvaisia koulun johdosta saadakseen tarvittavat resurssit tarjota sellainen opetus, josta oppilaat hyötyvät mahdollisimman paljon. Opettajat ovat myös riippuvaisia oppilaan motivaatiosta ja halusta oppia, jotta opetettu asia omaksutaan. Samalla vanhemmat ovat riippuvaisia opettajista motivoimaan lasta oppimaan ja opettajat riippuvaisia vanhempien osallisuudesta koulutoimintaan. (Van Maele, V. ym. 2014, 3-4)

Suomessa luottamus opettajien ja vanhempien välillä on suhteellisen korkea, vaikka Kikaksen (2011) tutkimus osoittaa, että opettajien luottamus jokaiseen vanhempaan ei ole yhtä vahva. Tutkimukseen osallistuneista opettajista 50 % luotti vähemmän luokkansa poikien äiteihin, jotka olivat käyneet vain peruskoulun. Sen sijaan saman koulutuksen käyneiden tyttöjen äiteihin opettajat luottivat enemmän. On mielenkiintoista, että opettajilla on yleisesti hyvä luottamus äiteihin, mutta niiden poikien äidit, jotka ovat käyneet vain peruskoulun, tekevät poikkeuksen. Tutkimus osoitti myös, että matalamman koulutuksen käyneiden äitien oli vaikeampaa luottaa opettajaan kuin korkeamman koulutuksen saaneiden. (Sinisalo, 2012, 11)

Vanhempien taustalla näyttäisi siis olevan vaikutusta opettajan ja vanhempien välisiin suhteisiin. Sosioekonomiset taustat eivät kuitenkaan ole ainoita luottamukseen vaikuttavia seikkoja. On todettu, että myös vanhempien aktiivisuudella kotona lasten kanssa, kasvatuksella ja yhteiseen toimintaan osallistumisella on positiivista vaikutusta opettajan luottamukseen. Tämä on ymmärrettävää, sillä osallistuminen esimerkiksi koulun toimintaan lisää kommunikointia opettajan kanssa. Kommunikaation lisäksi, yksi luottamusta lisäävä tekijä on vanhempien verkostot; aktiivisimmilla vanhemmilla koettiin olevan enemmän yhteyksiä ja laajempi verkosto kuin passiivisilla vanhemmilla. (Sinisalo, 2012, 12)

Edellä mainittujen luottamussuhteiden ja lapsen koulumenestyksen välillä on tutkimusten valossa todettu yhteys, joita esittelemme seuraavaksi. Muun muassa Bryckin ja Scheinerin (2003) tutkimus osoitti, että opettajan ja vanhemman välisellä luottamuksella oli merkitystä lapsen akateemiseen suoritukseen. Tutkimuksessa tuli ilmi, että kouluissa, joissa opettajilla oli heikko luottamus vanhempiin, ainoastaan yhdellä seitsemästä oppilaasta todettiin akateemista kehittymistä. Sen sijaan ne, joiden vanhempien ja opettajien välillä oli korkea luottamussuhde, nauttivat akateemista kehitystä huomattavasti enemmän.

Oppilaan ja opettajan välisellä luottamuksella on myös tärkeä yhteys lapsen osallisuuteen ja sitä myötä koulumenestykseen, erityisesti alemmilla luokilla. Osallisuudessa tässä yhteydessä tarkoitetaan käytöstä, joka viittaa yhteistyöhön, sääntöjen noudattamiseen, peräänantamattomuuteen sekä panostukseen koulumaailmassa. Oppilaat, joilla on läheinen ja kannustava suhde opettajan kanssa, ovat sitoutuneempia kouluun, kestävät painetta sekä selviytyvät paremmin vaikeista tilanteista. Tämä luo luonnollisen jatkumon sille, että oppilaat, jotka panostavat kouluun edellä mainittujen käytösmallien mukaan, menestyvät koulussa paremmin. Empiiristen tutkimusten mukaan käytösmallien positiivinen vaikutus ulottuu aina peruskoulusta toisen asteen koulutukseen saakka. Luokkahuoneessa opettajan tuki oppilaalle on kaikista tärkein tekijä lapsen kouluun panostamiseen. (Hughes & Kwok, 2007) Voidaan siis todeta, että opettajan ja oppilaan luottamusprosessi on kaksisuuntaista; opettajan on hyvin vaikea opettaa oppilasta, jos opettaja ei luota oppilaaseen. Vastaavasti oppilas ei voi oppia opettajalta, johon hän ei luota. Ihmisten välinen luottamus lisää luottamusta. Tätä ilmiötä kutsutaan luottamuksen positiiviseksi kehäksi. (Raatikainen, 2011, 3)

Perheessä voidaan sanoa olevan kahdenlaista luonteeltaan erilaista sosiaalista pääomaa. Se voi olla fyysistä läsnäoloa, yhdessä vietettyä aikaa. Se voi olla myös vanhempien antamaa huomiota lapselle. Nämä molemmat pääoman muodot vahvistavat perheen sosiaalista pääomaa. Lapsiin kohdistettu huomio voidaan selittää sosiaalisesti luottamukseksi, joka kehittää koulumenestykseen vaikuttava vuorovaikutusmekanismi. Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus siirtää lapselle käytäntöjä, jotka edelleen voimistuvat lapsen ja opettajan välisessä vuorovaikutuksessa. Näin ollen voidaan sanoa, että sosiaalinen luottamus, joka tulee esille koulun sosiaalisessa tilassa, rakennetaan kodin ja koulun yhteistyössä. Kun opettaja ja oppilas ovat vuorovaikutuksessa, tulee esille lapsen kotona luotu institutionaalinen sosiaalinen pääoma eli normit, jotka liittyvät odotuksiin ja velvollisuuksiin sekä molemminpuoliseen luottamukseen. (Kalalahti, 2014, 58-59)

4.2.5 Motivaatio

Motivaatiota pidetään yhtenä tärkeimmistä ihmisen käyttäytymisen vaikuttajista, ja se vaikuttaa muun muassa siihen, kuinka paljon aikaa ja vaivaa lapsi käyttää oppimiseen. Opettajan on erityisen tärkeää huomioida, mitkä oppimis- ja opetusmenetelmät lisäävät tai vähentävät motivaatiota. Voidaan puhua motivaation erilaisista synnyn syistä; ne ovat joko sisäisiä tai ulkoisia. Sisäisellä motivaatiolla tarkoitetaan lapsen omaa halua ja kiinnostusta oppia asia oppimisen vuoksi, ja saada tyydytystä pelkästään oppimisesta. Ulkosyntyisen motivaation vuoksi lapsi haluaa oppia jonkin asian siitä saatavan hyödykkeen vuoksi, esimerkiksi vanhempien antaman rahan vastine hyvälle kouluarvosanalle. Usein koulumenestyksen yhteydessä puhutaan, että ”hyvää” motivaatiota on lapsen sisäsyntyinen motivaatio ja ulkosyntyinen puolestaan huonoa, mutta näin mustavalkoinen asia ei kuitenkaan ole. Erilaiset kokeet ja niistä johtuvan todistuksen arvosanan saaminen voidaan ajatella saavan energiansa ulkoisesta motivaatiosta, mutta toisaalta sen voidaan ajatella olevan merkki symbolisesti osaamisesta ja siten myös sisäisen motivaation tulos. (Gardner, 2012, 173)

Motivaatiolla on siis kiistämättä osansa lapsen koulumenestykseen. Tutkimusten mukaan itsetunto on yksi tärkeimmistä motivaation määrittäjistä (Harlen & Deakin-Crick, 2010). Englannissa tehdyissä kahdessa eri tutkimuksessa huomattiin, että kansalliset testit heikensivät heikosti menestyvien lasten itsetuntoa, ja yhteys löydettiin huonimpien testitulosten ja heikon itsetunnon väliltä. Ennen kansallisia testejä tällaisia tuloksia ei löydetty. Voidaan siis päätellä, että oppilaan oma kokemus omasta osaamisesta ja pätevyydestä on erittäin tärkeä motivaation lähde, joka vaikuttaa koulumenestykseen merkittävästi. Myös Zsnolnain (2002, 328) mukaan tietoisuudella, avoimuudella sekä akateemisella itsekäsityksellä voidaan selittää sisäisen motivaation vaihtelun syitä, ja sisäisellä motivaatiolla voidaan selittää myös näitä kolmea muuttujaa. Selvää on myös, että korkea koulumenestys lisää lapsen akateemista itsekäsitystä, ja realistinen akateeminen itsekäsitys parantaa kouluarvosanoja.

Voidaan todeta, että motivaatio on usein positiivisten oppimiskokemusten tulosta, jota voidaan lapsen kotona edistää. Vanhempien omat oppimiskokemukset ovat myös merkittävässä roolissa lapselle välitettyjen arvojen ja normien pohjana, ja vanhempien kannustaminen ja lapselle positiivisten oppimiskokemusten järjestäminen ja mahdollistaminen ovat omiaan sosiaalisen pääoman luomisessa.

4.2.6 Yhteenveto koulumenestykseen vaikuttavista tekijöistä

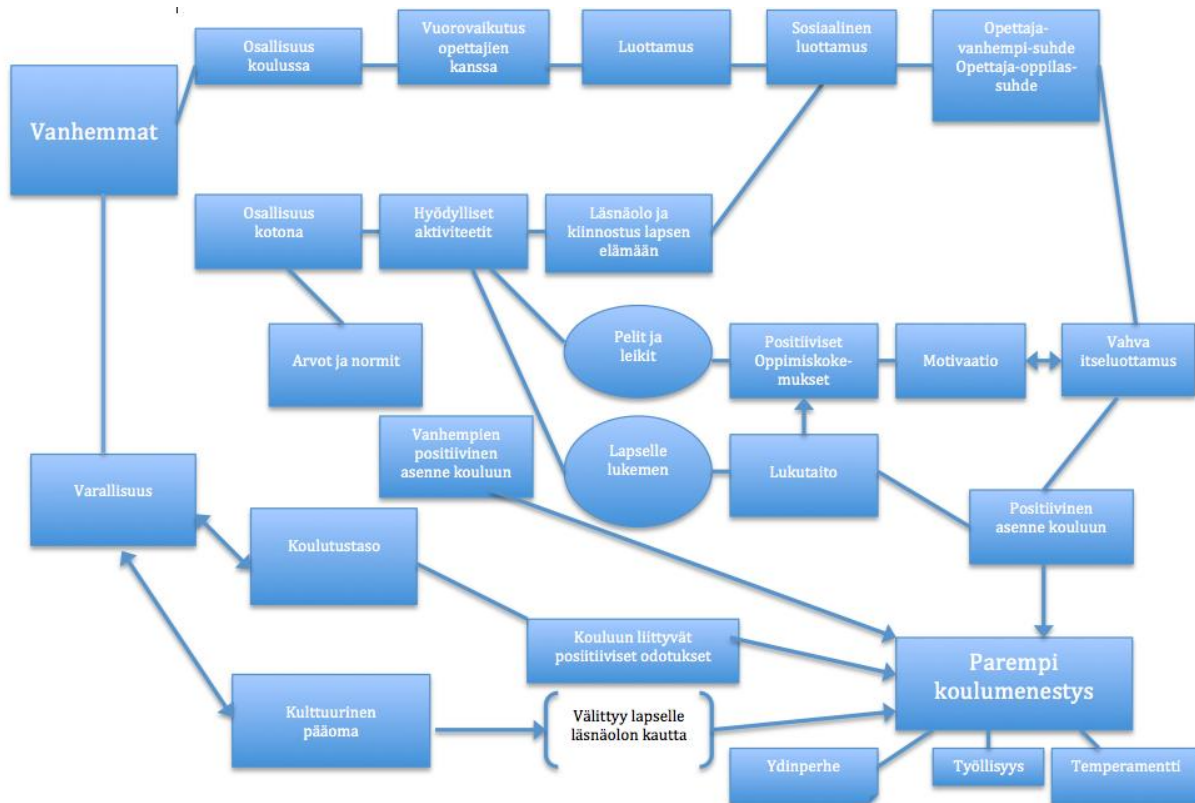
Vanhempien osallisuus lapsen elämään kotona ja koulumaailmassa on tutkielmamme perusteella tärkein tekijä sosiaalisen pääoman muodostumisessa. Vanhempien osallisuus vaikuttaa muihin koulumenestykseen vaikuttaviin tekijöihin kuten lukutaitoon, luottamukseen ja motivaatioon. Lapsen kanssa kotona hyödyllisesti vietetty aika kehittää lapsen taitoja, joiden on tutkittu olevan suoraan yhteydessä koulumenestykseen. Osallisuus kotona on sekä fyysistä läsnäoloa, esimerkiksi lapselle lukemista, että henkistä läsnäoloa, esimerkiksi lapsen kuuntelua ja keskustelua ja siten vahvan lapsi-vanhempisuhteen muodostamista. Vahva lapsi-vanhempisuhte on vaikutusta tulevaan oppilaan ja opettajan luottamussuhteeseen koulumaailmassa. On ymmärrettävää, että vaikka lapsen vanhemmat olisivat kuinka korkeasti koulutettuja, heidän kulttuurinen pääomansa ei pääse siirtymään jälkikasvulle, jos yhteistä aikaa ei ole. Tätä kulttuurista pääomaa siirtyy lapselle parhaiten hyödyllisten aktiviteettien muodossa ja siksi haluammekin korostaa, että esimerkiksi pelkkää television katselemista ei voida lukea lasta kehittäväksi aktiviteetiksi.

Kehittävät aktiviteetit kotona lisäävät lapsen positiivisia kokemuksia oppimisesta, jotka motivoivat oppimaan lisää koulussa. Tämä on suoraan yhteydessä lapsen koulumyönteisyyteen sekä opiskelumotivaatioon. Myös vanhempien suhtautuminen kouluun periytyy lapselle asenteina. Aiemmin mainittu luottamussuhde oppilaan ja opettajan välillä näyttelee myös suurta roolia koulumenestyksessä. Kotona luodut normit ja arvot edesauttavat oppilaan kykyä ottaa vastaan ohjeita opettajalta, ja vahva, luottava suhde vanhempiin luo lapselle myös hyvät lähtökohdat luottaa myös opettajaan. Oppilaan heikko luottamussuhde opettajaan tuottaa puolestaan vaikeuksia sisäistää opittuja asioita.

Vanhempien sosioekonomisella taustalla on myös oma roolinsa lapsen koulunkäyntiin. Vaikka varallisuus yksistään ei suoraan vaikuta oppimiseen, voidaan sen avulla luoda lapselle ympäristö, joka edesauttaa oppimista esimerkiksi erilaisten harrastusten tarjoamien taitojen myötä. Vanhempien korkea sosioekonominen tausta on myös usein yhteydessä vanhempien korkeakoulutukseen ja sitä myötä korkeampaan kulttuuriseen pääomaan, joka siirtyessään lapselle tarjoaa suotuisat lähtökohdat koulussa menestymiseen. Tässäkin tapauksessa tulemme

siihen lopputulokseen, että tämän korkean kulttuurisen pääoman periytyminen vanhemmilta lapselle ei onnistu ilman kotona muodostettua sosiaalista pääomaa.

Taulukko lapsen koulumenestykseen vaikuttavista tekijöistä:

4.3 Sosiaalisen pääoman vaikutukset peruskoulun jälkeen

Sosiaalisen pääoman tärkeys kulminoituu tutkiessa sen vaikutusta ihmisen koko elämänsäkaareen ja siihen miten hän elämässä selviytyy. Voimme siis todeta, että lapsen sosiaalisella pääomalla on vaikutusta koulumenestykseen ja kouluarvosanoilla on vuorostaan hyvin merkittävä rooli myöhemmässä elämässä selviämiseen. Yhdeksännellä luokalla saadut arvosanat ovat ratkaisevassa asemassa nuoren tulevaisuuden kannalta. Vaikka koulun päätehtävä on valmistaa nuori vastuulliseksi ja yhteiskuntakelpoiseksi kansalaiseksi, eli siirtää tarvittavat tiedot ja taidot tulevaisuutta varten, sosiaalisen pääoman merkitys ei lakkaa vaikuttamasta nuoren elämässä peruskoulun jälkeen. (Keltinkangas-Järvinen ym. 2007, 117)

Esimerkiksi oppilaan suotuisat kotitaustat vaikuttavat ehkäisevästi nuoren syrjäytymiseen toisin kuin epäsuotuisat taustat. (Keltinkangas-Järvinen ym. 2007, 160)

Kotoa saadut sosiaalisen pääoman muodot ohjaavat paljolti myös nuoren päätöksiä jatkokoulutuksen kannalta. Vanhempien odotukset ja omat suhtautumiset koulutukseen periytyvät helposti myös lapselle - onhan koti lapsen ensisijainen kasvattaja.

Etenkin siinä vaiheessa, kun on aika päättää peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta, niin sanotussa koulutuksen nivelkohdassa, alempien sosiaaliryhmien lapset kohtaavat usein vaikeuksia ja päätyvät helposti hätäisiin valintoihin. Näitä ratkaisuja voivat ohjata esimerkiksi kaverisuhteet. Kotona voidaan myös ajatella, että on viisasta mennä töihin mahdollisimman pian, jos töitä vain on tarjolla. Useat tutkimukset ovatkin osoittaneet vanhempien vähäisen koulutuksen sekä alhaisen sosiaaliluokan vaikuttavan lapsen myöhempään koulutukseen useasta eri syystä: vanhempien kautta välittyvä arvostus koulua kohtaan, vanhempien kyky tukea lasta kouluun liittyvissä asioissa sekä samat taipumukset, jotka ovat ohjanneet vanhempiakin kouluaikoina. Huonot kouluarvosanat lisäävät myös syrjäytymisen riskiä. Syrjäytymiseen ja koulunkäynnin keskeyttämiseen on usein liitetty nuorten oppimisvaikeudet, alhainen opiskelumotivaatio sekä negatiivinen ajattelutapa opiskeluun. Kotoa saavutettu sosiaalinen pääoma on siis tässäkin tapauksessa tärkeä suunnannäyttävä. Keskeinen mekanismi syrjäytymisen ehkäisyyn onkin nuoren ihmisen positiivisen minäkuvan vahvistaminen. (Nurmi, 2001)

Korkeakoulutettujen vanhempien on todettu auttavan enemmän eri koulutusvaihtoehtojen löytämisessä ja tukevan niitä mahdollisesti myös rahallisesti esimerkiksi erilaisten valmennuskurssien muodossa. Sosiaalisen pääoman muodot nostavat päätään myös työelämässä ja työnhaussa. Akateemisilla työmarkkinoilla on paljon kilpailua, missä yhtä työpaikkaa kohtaan voi olla satoja työnhakijoita. Kotona ruokapöydässä vietetty vuorovaikutteinen keskustelu-aika vanhempien kanssa ja sen avulla omaksuttu taito selviytyä sosiaalisissa tilanteissa sujuvasti voi olla työpaikan saannin ratkaiseva tekijä, ja yksilön verkostoituminen on nykypäivän työelämässä tärkeä mahdollisuuksien avaaja.

Sosiaalista pääomaa alkaa karttumaan jo lapsuudessa, mutta sen laajemmat vaikutukset huomataan peruskoulun jälkeisessä elämässä.

5 Johtopäätöksiä ja pohdintaa

Käsittelimme tässä tutkielmassa lapsen sosiaalista pääomaa eri teorioihin peilaten, mutta Putnamin määritelmä vastasi parhaiten lapsuudessa muodostettua sosiaalista pääomaa, johon kuuluvat perityt arvot, normit, yhteisöllisyys sekä luottamus.

Lapsen sosiaalisen pääoman kehittyminen on jatkumo, joka alkaa jo varhain lapsen syntymästä. Pääoman kehitys muodostaa kaaren, jonka alussa kotona muovautuneeseen sosiaaliseen pääomaan vaikuttaa Putnamin yhteisöllisyyteen liittyvä teoria. Putnamin näkemyksen mukaan arvot ja normit ovat tärkeässä roolissa sosiaalisen pääoman muodostumisessa, ja ne ovat ihmisen ajatusmaailman peruspilareita, jotka luovat pohjan lapsen kasvatukselle. Kotoa perityillä arvoilla ja normeilla voidaan selittää osaksi koulumenestystä. Yhteisön tuen ja yhteenkuuluvuuden tunteen tärkeys säilyy ihmisen koko elämän taipaleen ajan. Varhaislapsuudessa yhteisön tuki korostuu sosiaalisen pääoman muodostumisessa vahvoina luottamussiteinä. Sosiaalisella luottamuksella on siis merkittävä rooli lapsen koulumenestyksessä.

Kun lapsi luottaa aikuiseen, on hänen helppo muodostaa luottamussuhde myös koulussa opettajaan. Opettajan ja oppilaan välillä rakennetulla luottamuksella on merkittävästi yhteydessä osallistumiseen luokassa ja sen kautta koulumenestykseen. Luokassa osallistumisella tarkoitetaan tässä tutkielmassa yhteistyötä, sääntöjen noudattamista, peräänantamattomuutta sekä kouluun panostamista. Läheisen suhteen opettajan kanssa on todettu edesauttavan lapsen kritiikin- sekä paineensietokykyä, mikä puolestaan auttaa lasta kehittämään itseään.

Kaikissa lapsen pääomaan liittyvissä tutkimuksissa korostuu vanhempien kanssa vietetyn ajan tärkeys ja erityisesti tapa, jolla sitä vietetään. Lapsen kanssa television katselun ei ole todettu olevan hyödyllistä koulumenestyksen kannalta. Päinvastoin, liian runsaan ruutuajan on tutkittu olevan yhteydessä heikompiin oppimistuloksiin. Lapsen sosiaalista pääomaa kasvattaa vanhempien läsnäolo, sillä yhteinen aika lisää älyllisten aktiviteettien tarjoamista lapsille esimerkiksi pelien muodossa. Tällainen ajanvietto lisää usein lapsen motivaatiota oppia uusia asioita joista lapsi saa varhaisia onnistuneita oppimiskokemuksia, jotka myöhemmin ovat yhteydessä koulumyönteisyyteen ja näin ollen myös koulumenestykseen. Koulumenestystä

ennustavat tekijät olivat koulumyönteisyyden lisäksi vanhempien työllistyminen sekä ydinperhemuotoisuus.

Yksi selkeästi hyödyllisimmistä, koulumenestystä auttavista ajanviettotavoista on lapselle lukeminen. Lapselle lukeminen tulee parantamaan lukutaitoa, jonka on tutkittu olevan vahvasti yhteydessä koulumyönteisyyteen. Sen pohja luodaan jo varhaisessa lapsuudessa, sillä kotona luetuilla tarinoilla on tutkittu olevan positiivinen yhteys lapsen myöhempään lukutaidon kehittymiseen. Saduilla ja tarinoilla on myös positiivisia vaikutuksia lapsen sanavaraston kehittymiseen, empatiakykyyn ja mielikuvitukseen. Vanhemmat voivat siis vaikuttaa lapsen tulevaan lukutaitoon jo ennen kuin lapsi itse lukee, ja siten vaikuttaa myöhempään koulumenestykseen.

Vanhempien aktiivisella osallisuudella lapsen elämässä on kiistaton yhteys lapsen sosiaaliseen pääomaan, jonka pohja luodaan kuuntelemalla ja läsnäolemisella. Tämä on viesti lapselle, että hän on vanhempiensa ajan arvoinen ja hänestä välitetään. Tätä kautta lapsi tuntee itsensä tärkeäksi. Aiempiin tutkimuksiin vedoten ja Putnamin teoriaa yhteisöllisyyden tärkeydestä soveltaen, mitä tiiviimmin ystävät, perhe sekä myös muut vastuuta jakavat aikuiset ovat vuorovaikutuksessa ja läsnä lapsen elämässä, sitä voimakkaammaksi lapsen sosiaalinen pääoma kasvaa. Näin ollen voidaan todeta, että vanhempien osallisuus myös koulumaailmassa on tärkeää. Kun vanhemmat kommunikoivat opettajan kanssa säännöllisesti ja tuntevat toisensa, lapsen niin sanottua sosialisoitumista johtava normisto voimistuu. Vanhempien aktiivisuudella lapsen elämässä ja etenkin koulumaailmassa (kasvatus, yhteisöllinen toiminta koulussa, osallistuminen harrastuksiin) on osoitettu myös olevan vaikutusta opettajien luottamukseen. Tästä voidaan päätellä, että opettajat pitävät tärkeänä vanhempien osallistumista lapsen koulunkäyntiin eli toisin sanoen yhteistyö kodin ja koulun välillä on merkityksellistä. Yhteistyö koulun ja kodin välillä lisää luottamusta; tämä kuvio muodostaa luottamuksen kehän, jossa luottamus lisää luottamusta.

Myöhemmin elämässä korostuvat niin sanotut heikot siteet ja niiden laajuus. Vanhempien sosioekonomisella asemalla on merkitystä jo sen vuoksi, että eri ammattiasemat luovat eri yhteyksiä, jotka voivat hyödyttää myös jälkipolvea. Yhteys sosiaalisen pääoman ja koulutuksen tuoman kulttuurisen pääoman välillä on vanhempien sosioekonomisen taustaa vasten tapauksessa selkeä: jos vanhemmalla on koulutuksen kautta hankittua kulttuurista pääomaa, on hänellä myös yhteisten normien ja arvojen mukaista sosiaalista pääomaa.

Yhteydet eri alojen toimijoihin sekä yleisesti ottaen myös mahdollisuus harrastuksiin lisäävät sosiaalista suhdeverkostoa. Tämä tarkoittaa lapsen kannalta kaveriporukoiden laajentumista, ja myöhemmin muuta verkostoitumista.

Vanhempien korkeakoulutausta ja suuremmat tulot näyttävät vaikuttavan positiivisesti siihen, kuinka kiinnostuneita vanhemmat ovat myös lastensa kouluvalinnoista. Tämä näkyy korkeasti koulutettujen lasten sijoittumisessa eri painotuksilla oleville luokille, esimerkiksi musiikki- ja liikuntaluokille. Lisäksi syynä voi olla esimerkiksi Bourdieun määritelmän mukainen keskinäisen tunnistamisen hyöty eli tärkeän sisäpiiritiedon siirtäminen muille samankaltaisessa tilanteessa oleville. Käytännössä se tarkoittaa korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevien tiedonvälitystä toisilleen, ja näin ollen tietoa esimerkiksi mahdollisuuksista, valintaperusteista, hakuajoista ja niin edelleen.

Olemme pohtineet valinnanvapauden merkitystä sosiaalisen pääoman kertymisessä ja siten myös yhtenä selittävänä tekijänä hyvä- ja huono-osaisuuteen ajautumisessa, ja tulleet siihen tulokseen, ettei valinnanvapaus ole aina koko kansan edun mukaista. Tutkimukset ovat puoltaneet esimerkiksi musiikin ja liikunnan vaikutusta hyviin oppimistuloksiin - jos näin on, eikö näitä oppiaineita tulisi lisätä ja soveltaa jokaiseen luokkaan? Tällainen malli olisi enemmän hyvinvointivaltion periaatteiden mukaista, ja takaisi kaikille tasa-arvoisemmat lähtökohdat peruskoulun jälkeiselle koulutuspolulle, johtuen todennäköisempään mahdollisuuksien tasa-arvoon. Yhtenäisen peruskoulun perustamisen pääajatuksena oli tuoda kaikki lapset samaan kouluun, ja näin ollen vähentää koulutusmahdollisuuksien rajoittumista perhetaustasta johtuen (Pekkarinen & Uusitalo, 2012). Koska koululla on merkitystä sosiaalisen pääoman muodostumisessa, hyvinvointivaltion velvollisuutena on taata kaikille lapsille samanlaiset lähtökohdat elämään peruskoulun jälkeen.

Vaikka peruskoulujärjestelmä on Suomessa maksuton, ja sen pitäisi taata samanlaiset mahdollisuudet kaikille sosioekonomisesta taustasta riippumatta, on perheen varallisuudella ja vanhempien koulutustasolla silti merkitystä lapsen koulumenestykseen. Harrastusmahdollisuuksien tuomat edut, yhteenkuuluvuuden tunne materiaalin avulla sekä vanhempien oman koulutustaustan vaikutus lapselta odotettuihin saavutuksiin ovat kaikki esimerkkejä perhetaustan vaikutuksesta koulumenestykseen. Näiden esimerkkien avulla voidaan todeta, että taloudellisen ja kulttuurisen pääoman avulla saadaan sosiaalista pääomaa ja päinvastoin.

Sosiaalisen pääoman voidaan todeta olevan merkittävässä osassa lapsen koulunkäynnin kannalta. Se ei ole kuitenkaan sidoksissa koulutustasoon, joten se voi olla löydettävissä kaikissa yhteiskuntaluokissa, vaikkakin korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevilla vanhemmilla on asemastaan hyötyä. Kaiken kaikkiaan lapsen koulumenestykseen positiivisesti vaikuttavia tekijöitä lapsen kotona koulutustason lisäksi ovat merkittävässä roolissa lapsen kanssa vietetty aika, se miten heitä kuunnellaan ja se, miten lapselle luodaan sosiaalisesti turvallinen paikka kasvaa ja oppia. Lapsen lukutaidon edistäminen lapsen kanssa aikaa viettäessä, terve luottamussuhde, osallistuminen lapsen elämään kotona ja koulussa sekä vanhempien korkeakoulutaustasta johtuvat odotukset ja sosiaalisen ympäristön “valikoiminen“ ovat muita selkeitä sosiaalisen pääoman muotoja, jotka parantavat koulumenestystä. Sosiaalinen pääoma on siis merkityksellistä koulumenestyksen kannalta monin tavoin, mutta se ei kuitenkaan ole sen ainoa vaikuttaja. Esimerkiksi tutkielmassamme aikaisemmin mainitun temperamentin vaikutusta ei voida lukea sosiaaliseksi pääomaksi, koska se on synnynnäistä ja ympäröivän yhteisön vaikuttamattomissa, mutta kuitenkin vaikuttaa koulumenestykseen merkittävästi.

Tutkiessamme aiheitamme meille heräsi myös jatkokysymyksiä, joita voitaisiin tutkia tarkemmin. Onko sosiaalinen pääoma hyödyllistä koulumenestyksen kannalta huolimatta siitä, missä se on muodostunut? Onko sosiaalisen pääoman hyöty riippuvainen kontekstista, jossa se on hankittu? Voiko sosiaalinen pääoma heijastaa sitä, missä olosuhteista se on muodostunut? Jos opettajat yleisesti arvostavat korkeakoulutettuja vanhempia ja se lisää luottamusta oppilasta kohtaan, tietävätkö esimerkiksi aineenopettajat edes minkälaisista perheistä lapset ovat kotoisin? Voidaanko myös hyvin erilaista konteksteista kuten Yhdysvalloista tulleita tutkimuksia soveltaa Suomessa luotettavasti?

Usein julkisessa keskustelussa, esimerkiksi heikentyneiden PISA -tulosten jälkeen, aletaan pohtimaan keinoja miten koulua, sen rakenteita, opettajia tai opettajainkoulutusta voitaisiin kehittää ja muuttaa. Sen sijaan tutkielmamme myötä olemme tulleet siihen tulokseen, että huomio pitäisi keskittää oppilaiden koteihin, kasvuympäristöihin ja eriarvoisuuden vähentämiseen. Perheen sosiaalisella pääomalla on suurempi merkitys kuin koulun sosiaalisella pääomalla. Tätä johtopäätöstä tukevat myös muut tutkimukset (esim. Dufur ym. 2013, Israel ym. 2001), jotka myös korostavat perheen tärkeyttä koulumenestyksessä. Näin ollen muutosten parempien oppimistulosten saavuttamiseksi tulisi kohdistua lasten koteihin, joissa tutkielmamme johtopäätösten valossa saataisiin suurin hyöty.

Lähteet / References

- Aho, M & Greg, T. (2013) Kodin varallisuuden merkitys oppilaan koulunkäyntiin: *Huoltajien mielipiteitä*. Haettu 29.8.2017 osoitteesta
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43179/URN:NBN:fi:ju-201404041473.pdf?sequence=1>
- Alatupa, S., Karppinen, K., Keltikangas-Järvinen, L. & Savioja, H. (2007) Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma: *Löytyykö huono-osaisuuden osa koulusta vai oppilaasta?* Edita Prima Oy: Helsinki.
- Dufur, M., Parcel, T. & Troutman, K. (2013) Does capital at home matter more than capital at school? Social capital effects on academic achievement. Haettu 12.8.2017 osoitteesta
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S027656241200042X>
- Elonen, N. (2015) Varhaisnuoren statussymbolit koulussa. Haettu 15.8.2017 osoitteesta
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96918/GRADU-1429512200.pdf?sequence=1>
- Hakovirta, M & Rantalaiho, M. (2012) *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. (35,45,48)
Haettu 20.8.2017 osoitteesta
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37848/Tutkimuksia124.pdf>
- Harlen, W. (2012) *Assessment and Learning*. Haettu 30.8.2017 osoitteesta
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=Qm1EAqAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA171&dq=motivation+and+pupil+attainment&ots=4Je7xVWmVy&sig=0J8o60KhES0mRQ6SVy9ZtWvCbAs&redir_esc=y#v=onepage&q=motivation%20and%20pupil%20attainment&f=false
- Harlen, W. & Deakin-Crick, R. (2010). Testing, motivation and learning. Haettu 16.8.2017 osoitteesta
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=NUANEyEFR2YC&oi=fnd&pg=PA276&dq=motivation+and+pupil+attainment&ots=mD_F7t6hM9&sig=OcwVyv1JURKCZFg07iFIzot-gtQ&redir_esc=y#v=onepage&q=motivation%20and%20pupil%20attainment&f=false
- Hanifi, R. (2013) *Sosiaalinen pääoma on jakautunut epätasaisesti*. Haettu 17.8.2017 osoitteesta http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_003.html

- Hertzberg, T. (2011) *Synnytyksen jälkeinen masennus*. Haettu 27.8.2017 osoitteesta <http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo91650.pdf>
- Hughes, J & Kwok, O-M. (2007) *Influence of student-teacher and parent-teacher relationships on lower achieving readers: Engagement and achievement in the primary grades*. Haettu 3.8.2017 osoitteesta <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2140005/>
- Hyypä, M. T. (2011) Elinvoimaa yhteisöstä. Tieteessä tapahtuu, 8/2011. Haettu 11.9.2017 osoitteesta http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/3845/Elinvoimaa_yhteisosta.pdf
- Iisakka, L. (2004) *Sosiaalinen pääoma suomalaisissa haastattelu- ja kyselyaineistoissa vuoden 1990 jälkeen*. Haettu 12.11.2017 osoitteesta http://www.stat.fi/org/tut/dthemes/papers/sospaaoma_sospaa.html
- Israel, G., Beaulieu, L. & Hartless, G. (2001) *The influence of family and community social capital on educational achievement*. Haettu 14.8.2017 osoitteesta http://people.oregonstate.edu/~hammerr/Soc475/Education/Social_Capital_and_Educational_Attainment.pdf
- Juvonen, S. (2017) *Sosiaalinen pääoma opettajayhteisössä: Kokemuksia kaupunkilaisesta kyläkoulusta*. Haettu 1.9.2017 osoitteesta <http://blogs.helsinki.fi/kupoli-unit/files/2014/09/Gradu-juvonen.pdf>
- Kalalahti, M. (2014) Muuttuvat koulutusmahdollisuudet. *Nuorten sosiaaliset hierarkiat ja koulumenestys*. Haettu 16.10.2017 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45104/kalalahti_vaitoskirja.pdf?sequence=1
- Kankainen, T. (2015) *Robert D. Putnam -sosiaalisen pääoman puolestapuhuja*. Jyväskylän yliopisto. Haettu 1.8.2017 osoitteesta <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/robert-d-putnam-2013-sosiaalisen-paaoman-puolestapuhuja>
- Karhunen H. & Uusitalo, R. (2017) *50 vuotta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa*. Haettu 30.8.2017 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134786/YP1703_Karhunen%26Uusitalo.pdf?sequence=3
- Keltikangas-Järvinen, L. (2004) *Temperamentti. Ihmisen yksilöllisyys*. Haettu 14.9.2017 osoitteesta <https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=Jh5dAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT5&dq=te>

- mperamentti&ots=56DvIGb781&sig=AQZ_jJRdfW7dIuBxLtT0IqkCYP4&redir_esc=y#v=onepage&q=temperamentti&f=false
- Keltikangas-Järvinen, L. (2006) *Temperamentti ja koulumenestys*. Haettu 13.9.2017 osoitteesta
[://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=tRBdAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT4&dq=koulumenestys&ots=YBc0iH20wh&sig=vowCjUx6k7I3rcdKphqCNsLaNA8&redir_esc=y#v=onepage&q=syrj%C3%A4ytyminen&f=false](https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=tRBdAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT4&dq=koulumenestys&ots=YBc0iH20wh&sig=vowCjUx6k7I3rcdKphqCNsLaNA8&redir_esc=y#v=onepage&q=syrj%C3%A4ytyminen&f=false)
- Keltikangas-Järvinen, L. (2012) *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY. Haettu 2.9.2017 osoitteesta
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=WKdcAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=lapsen+sosiaalinen+kehitys&ots=gCaKd34WxT&sig=8atguADGJwDqLEe0JHqwJNzPJ2g&redir_esc=y#v=onepage&q=lapsen%20sosiaalinen%20kehitys&f=false
- Keltikangas-Järvinen, L. (2016) *Hyvät tyypit. Temperamentti ja työelämä*. Helsinki: WSOY. Haettu 3.9.2017 osoitteesta
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=qRbeDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT3&dq=temperamentti&ots=vQ7YIjKAbz&sig=6pZtTq0S6-oNeBudROxyw3nr64c&redir_esc=y#v=onepage&q=temperamentti&f=false
- Kärkkäinen, T. (2004): *Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen*. Haettu 13.7.2017
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19987/koulutuk.pdf?sequence=1>, 39-45
- Kärmeniemi, S. & Aunola, K. (2014). Vanhemman lapsensa kanssa viettämän ajan yhteys lapsen koulutaitoihin ensimmäisellä luokalla. *Psykologia*, 49 (2).
- Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (2009) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009: Lapsiperheiden toimeentulo*
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80047/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f.pdf?sequence=1#page=79>
- Mikkola, T. (2003) Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. *Tutkimus arvojen mittaamisesta ja monitasoisuudesta*. Haettu 6.8.2017 osoitteesta
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/vk/mikkola/muuttuva.pdf>
- Nori, H. (2011) *Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa*. Haettu 30.9.2017 osoitteesta
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67040/AnnalesC309Nori.pdf?sequence=1>
- Nurmi, J-E. (2011) Miksi nuori syrjäytyy? Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti,

- 2/2011. Haettu 13.9.2017 osoitteesta <http://bulletin.nmi.fi/article/miksi-nuori-syrjaytyy/>
- Opetushallitus. (2014) Opetussuunnitelman perusteet. Haettu 3.8.2017 osoitteesta http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2016) PISA-ensituloksia. Huipulla pudotuksesta huolimatta. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/pisa15fi.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Panula, A-M. (2013) Lukemisvaikeudet ja osa-aikainen erityisopetus: *Seurantatutkimus esikoulusta yhdeksännen luokan loppuun*. Haettu 14.8.2017 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38160/lukemisy.pdf?sequence=1>
- Pekkarinen, T. & Uusitalo, R. (2012) *Peruskoulu-uudistuksen vaikutukset*. Haettu 30.8.2017 osoitteesta <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/KAK22012/kak22012pekkari.pdf>
- Pekonen, O & Pulkkinen, L. (2002) Suomen eduskunnan esiselvitys. *Sosiaalinen pääoma ja tieto- ja viestintäteknologian kehitys*. Haettu 31.7.2017 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/Documents/ekj_5+2002.pdf
- Poikela, E. (2005) *Oppiminen ja sosiaalinen pääoma*. Haettu 31.7.2017 osoitteesta http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/68260/oppiminen_ja_sosiaalinen_p%C3%A4%C3%A4oma_2005.pdf?sequence=1
- Pulkkinen, L. (2002) Mukavaa yhdessä: *Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. PS kustannus: Keuruu.
- Putnam, R. D. (2002) *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Raatikainen, E. (2011) Luottamus koulussa: *Tutkimus yhdeksännen luokan luottamus- ja epäluottamuskertomuksista ja niiden merkityksestä oppilaiden kouluarjessa*. Haettu 19.8.2017 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24546/luottamu.pdf?sequence=1>
- Ruuskanen, P. (2001) *Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit*. Haettu 14.8.2017 osoitteesta <http://docplayer.fi/2346016-Sosiaalinen-paaoma-kasitteet-suuntaukset-ja-mekanismit.html>

- Seppänen, P. (2003) Miten ja miksi kouluvalintapolitiikka tuli Suomeen 1990-luvulla? Haettu 12.8.2017 osoitteesta
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101217/032seppanen.pdf?sequence=1> 173-175
- Seppänen, P. Rinne, R. & Sairanen V. (2012) *Suomalaisen yhtenäiskoulun eriytyvät koulutiet. Oppilasvalikointi perusopetuksessa, esimerkkinä Turun koulumarkkinat*. Haettu 3.8.2017 osoitteesta
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102902/seppanen.pdf?sequence=1>
- Silonsaari, J. (2016) *Rakkaudesta lajiin ja paskaan läppään: Ice-heart joukkue ja poikien sosiaalinen pääoma*. Pro-gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Haettu 4.9.2017 osoitteesta
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/opinnaytekilpailu/silonsaari_jonne_gradu.pdf 24-25
- Sinisalo, A. (2012) *Äidin kokema luottamus opettajaa kohtaan ja sen yhteys lapsen sosiaalisiin ja akateemisiin taitoihin*. Haettu 30.8.2017 osoitteesta
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120993/urn_nbn_fi_uef-20120993.pdf
- Sirniö, O. (2016) *Constrained life chances; Intergenerational transmission of income in Finland*. Haettu 20.8.2017 osoitteesta
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/165073/CONSTRAI.pdf?sequence=1>
- Syväoja, H. (2014) *Physical activity and sedentary behavior in association performance and cognitive function at school-aged children*. Haettu 4.8.2017 osoitteesta
http://www.likes.fi/filebank/1427-Dissertation_Heidi_Syvaoja_tiivis.pdf
- Therborn, G. (2014) *Eriarvoisuus tappaa*. Vastapaino; Tampere.
- Tilastokeskus, 2013. Tulonjakotilasto 2011. Haettu 3.8.2017 osoitteesta
https://www.stat.fi/til/tjt/2011/02/tjt_2011_02_2013-03-20_fi.pdf
- Van Maele, D., Forsyth, P. & Houtte, V. (2009) *Trust and school life: The role of trust for learning, teaching, leading and bridging*. Haettu 20.8.2017 osoitteesta
<https://books.google.fi/books?id=OhzIBAAAQBAJ&pg=PA78&lpg=PA78&dq=goddard+2009+trust&source=bl&ots=sFcHn9ybPS&sig=Ahe4P6miDB5uD2mfBKxOlvckKf4&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwigpPjV9o3WAhXBF5oKHfQYACkQ6AEINTAC#v=onepage&q=goddard%202009%20trust&f=false>

- Vanttaja, M. (2000) Koulumenestyjien koulutausta, sosioekonominen asema ja tulotaso. *Yhteiskuntapolitiikka* 65:1. Haettu 4.8.2017 osoitteesta <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101274/001vanttaja.pdf?sequence=1>
- Väljärvi, J. (2016). *Tasa-arvon toteutuminen suomalaisessa peruskoulussa*. Haettu 15.8.2017 osoitteesta http://omalinja.fi/wp-content/uploads/2016/03/Omalinja_Tasa-arvo-suomalaisessa-peruskoulussa.pdf
- Zsolnai, A. (2010). Relationship between children's social competence, learning motivation and school achievement. Haettu 10.9.2017 osoitteesta <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01443410220138548>

